

AHMED VEFİK PAŞA'NİN RUMENLERLE MÜNASEBETİ⁽¹⁾

ION MATEÎ

Çev. ZEYNEP KERMAN

Bir taraftan, XIX uncu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ıslahat üzerine son zamanlarda neşredilen bazı incelemeler, diğer taraftan Tanzimat'ın 125 inci yıldönümü münasebetiyle bazı araştırmaların yeniden başlaması, bu devrin başlıca şahsiyetlerine karşı ilgi uyandırdı. Son zamanlarda Tanzimat'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde uyandırdığı akisler ve neticeleri hakkında pek çok araştırma yapıldı².

Pek sık ele alınmayan bir mes'ele, devrin bazı Türk siyasileriyle güney-doğu Avrupa politikacıları ve bilhassa 1848 ihtilâli ileri gelenlerinden Türkiye'ye hicret etmiş olanlar arasındaki münasebettir. Daha az bilineni ise, bazı Rumen muhacirleriyle devrin Türk devlet adamları arasındaki alâkadır³.

Neşredilmiş birçok vesikalara ve büyük kısmı intişar etmemiş bazı mektuplara dayanarak, XIX uncu asrın ortalarında yaşamış Türk devlet adamı, yazar ve filolog Ahmed Vefik Paşa ile Rumenler ve bilhassa yazar ve politikacı Ion Ghica arasındaki münasebetin belli-başlı vechelerini araştırmak istedik. Ortaya çıkardıkları mes'elelerin çeşitliliği ve çokluğu dolayısıyla, bu vesikalar, sadece bu şahsiyetlerin hayatlarının bazı teferuatına ve faaliyetlerine daha iyi vâkıf olmamızı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onların şahsiyetleri ve bu devir esnasındaki Türk-Rumen ilişki-

1 .Orijinal adı «*Sur Les Relations d'Ahmed Vefik Pacha Avec Les Roumains*» olan bu makale, *Studia et Acta Orientalia* adlı mecmuada neşredilmiştir (c. VII; Bükreş, 1968).

2 B. Lewis, *The Emergence of Modern Turkey*, London, 1962; R. Davison, *Reform in the Ottoman Empire*, Princeton, New York, 1963; Şerif Mardin, *The Genesis of Young Ottoman Thought*, Princeton, 1962 v.s. Tanzimat'ın ilânının 125 inci yıldönümü münasebetiyle Tarih «Belleten» i 112 nci sayısını (Ekim 1964) M. Reşid Paşa'ya tahsis etmiştir. Bu sayıda şu makaleler neşredilmiştir: Enver Ziya Karal, *Gülhane Hatt-ı Hümayununda Batının Etkisi*, «Belleten», nr. 112 (Ekim), s. 581-601; Halil İnalçık, *Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu*, s. 603-622; ayn. mll., *Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri*, s. 623-690 v.s.

3 Şerif Mardin, *ayn. esr.*, s. 250, not 231.

lerinin tekâmülü hakkındaki fikirlerimizin sarahat kazanmasına da yardım eder.

Bundan başka, son zamanlarda kendilerine tahsis edilen incelemeler vasıtasıyla, bu iki devlet adamının şahsiyeti iyice tanınmıştır. Türk devlet adamı, yazar ve filologu Ahmed Vefik Paşa⁴ (1823-1891), diplomatlar ve mütercimler yetiştiren bir aileye mensuptur. Büyükbabası Yahya Naci Efendi, 1821 hâdiselerini müteakıp, Tercüme Odası kurulması bahis mevzuu olduğu sıralarda, ilk Divan tercümanı olmuştur. Ahmed Vefik Paşa'nın babası olan oğlu Ruhiddin Mehmed Efendi, hariciyeciydi. Önce Türkiye'nin Paris büyükelçiliği birinci kâtibi ve bir müddet sonra maslahatgüzarı olan babasına refakat eden Ahmed Vefik, tahsilinin bir kısmını Saint Louis lisesinde yaptı. Devrine nazaran daha ziyade liberal bir terbiye gören Ahmed Vefik Paşa, babasının müsaadesiyle o zaman İstanbul'da bulunan bazı genç İngilizlerle dostluk tesis etti ve onlarla edebiyattan (Shakespeare ve Dickens'in eserleri) dinî veya iktisadî mes'elelere kadar çeşitli mevzularda münakaşalar yaptı. Meslek hayatına, o sıralarda ileri görüşlü aydınların ekseriyetini teşkil ettiği Tercüme Odası'nda başladı. 1850 yılında Memleketeyn Fevkalâde Komiserliğine, bilâhare Tahran (1851-1854) ve 1860 da Paris sefirliğine tayin edildi. Daha sonra Anadolu sağ kol müfettişi ve 1876 yılında Meclis-i Meb'usan reisi oldu. İki kısa devre müddetince *başvekil* unvanıyla vezirliğe ve az sonra Bursa valiliğine tayin edildi. Ahmed Vefik Paşa bilhassa edebî, ilmî ve kültürel faaliyetleriyle kendisini tanıttı. Molière mütercimi olarak (aşağı-yukarı 14 piyes) modern tiyatronun Türkiye'ye girmesine hizmet edenlerden biri olan Ahmed Vefik Paşa, ilk fikrî Türk gazetesinin kuruluşunda Şinasî ile teşrik-i mesai yapmış ve imparatorluğun ilk salnamesini kaleme almıştır. Bununla beraber, Molière, Voltaire v.b. tercümelerinin yanı-sıra, en önemli eseri, bu isme ilk lâayık olan bir Türkçe Lûgat'tır.

Ion Ghica'ya gelince (1816-1897), onun hakkında da zengin bir bibliyografya vardır⁵. Eserleri birçok defa neşredilmiş, zengin yazışmaları katalog haline getirilmiş ve mektuplarından bir kısmı yayınlanmıştır. Devlet adamı, yazar, iktisatçı Ion Ghica, 1848 ihtilâlinde yer almadan evvel, 1842 ve 1844 senelerinde Yaş'taki «Mihaileana» Akademisinde profesörlük yaptı. Muvakkat vazifelerle Türkiye'de kaldığı 1848 ilâ 1858 yıl-

4 Ahmed Hamdi Tanpınar'daki Bibliyografya, *Ahmed Vefik Paşa*, «İslâm Ansiklopedisi», I. cild, İstanbul 1950, s. 227, ve J. Deny, *Ahmed Vefik Pasha*, *Encyclopédie de l'Islam*, nouv. ed., c. I, s. 307-308. Son olarak Fevziye Abdullah Tansel, *Ahmed Vefik Paşa*, «Belleten», nr. 109, 110 ve 113 (1964-1965).

5 En son monografi şudur: D. Hacuraru, *Ion Ghica*, Bucarest, 1965.

ları arasında, Osmanlı devlet adamları ve o sıralarda pâ-y-i tahtta bulunan yabancılarla münasebet tesis etti. Hakkında dikkate değer hâtıralar bıraktığı sadrazam M. Reşid Paşa'yı yakından tanıdı. 1854-1858 yılları arasında Sisam Adası valisi olarak, İttifaktan önce Rumanya'ya girdi ve beş defa başvekil oldu. 1871 de siyasî hayattan çekildi. 1880 den 1890 a kadar Londra ortaelçiliğinde, Millî Tiyatro müdürlüğünde, Rumen Akademisi âza ve başkanlığında bulundu.

Ion Ghica ile Ahmed Vefik Paşa arasında kurulan samimî dostluktan bize geniş bir muhaberat kalmıştır. Bu dostluk hayatlarının sonuna kadar devam etti. Vazifelerinin farklılığına rağmen, faaliyetleri umumiyetle benzerlik gösterir. Siyasî görüşlerinde, bazı noktalar onları birbirlerine yaklaştırırken, bazıları, bilhassa Memleketeyn mes'elelerine ait olanları, mektuplaşmalarında da görüldüğü üzere, birbirine zıddır. Bununla beraber, bunun, birbirleri hakkında vermiş oldukları güzel hükümlere hiç bir tesiri olmamıştır; başka şahıslara yazdıkları birçok mektupta bunu ifade etmişlerdir. Meselâ, Ion Ghica, Fransa'nın Bükreş konsolosu Poujade'a, Ahmed Vefik'in «Türkiye'nin en mühim adamı»⁶ olduğunu temin eder; diğer taraftan Ahmed Vefik, 1870 de, o sıralarda İstanbul'da bulunan siyasî ajan D.A. Sturdza'ya Ion Ghica hakkında sitayişkâr mektuplar yazar⁷. 1882 de, Ghica, Rumanya'nın İstanbul sefirliğine atanır ve «devrin en mühim adamı» telâkki ettiği Ahmed Vefik Paşa ile tanışır⁸.

MEMLEKETEYN FEVKALÂDE KOMİSERİ AHMED VEFİK (1850-1858)

Ion Ghica ile Ahmed Vefik Efendi arasındaki münasebetin başlangıcı 1848-1849 senelerine çıkar. 1849 yılının sonuna doğru, Ion Ghica, Fuad Efendi yerine Osmanlı komiseri olarak Ahmed Vefik'in tayin edileceğini haber aldı. Paris'e arkadaşı N. Balcescu'ya mahrem olarak : «Arkadaşlarımdan Ahmed Vefik Efendi, Fuad Efendi yerine komiser tayin edildi, bunu burada kimse bilmiyor. Bunu gizli tut, şayet öğrenecek olurlarsa, tayinine mâni olmağa çalışırlar. Ancak geldikten sonra öğre-

6 I. Ghica'nın Eugene Poujade'a 4 Mayıs 1858 tarihli mektubu (tarihler umumiyetle eski tarzdadır). Rumen Akademisi Kütüphanesi Arşivi, I. Ghica, muhaberat. Bk. keza N. Liu, *Catalogul corespondentei lui Ion Ghica*, Bucarest 1962, s: 289.

7 Ahmed Vefik'in D.A. Sturdza'ya mektubu. Rumen Akademisi Kütüphanesi Arşivi. D.A. Sturdza. Rum. elyazma 5319 f. 223.

8 Ion Ghica'nın Londra'dan D. Ollanescu-Ascanio'ya 23 Nisan 1882 tarihli mektubu. Rumen Akademisi Kütüphanesi, Rum. elyazma 1687 f. 16-17 ve N. Liu, *ayn. esr.*, s. 279.

neceklerdir»⁹ diye yazar. Birkaç gün sonra, «kuvvetli bir muhalefete rağmen, tayin edilen yeni komiser üzerinde nüfuzu bulunduğunu» ifade eder¹⁰. Bu tayinle son derece heyecanlanan Ghica, Ahmed Vefik'in Bükreş'e hareketini Balcescu'ya haber verir¹¹. Ahmed Vefik, bu arada Çumla'da, Macar ve Polonyalı mülteci ihtilâlcilerin durumuna ait çok önemli bir vazifeyi ifa ettiği ve Avusturya hükûmetinin teşebbüsüyle ilgili olarak İstanbul'dan talimat beklediği için ancak üç ay sonra buraya gelir.

Bu vazife istenildiği gibi ikmal edildikten sonra, Ahmed Vefik 9/21 Mart 1850 de Bükreş'e vasil olur¹².

Ion Ghica'nın yeni Osmanlı komiseriyle olan münasebeti, hüküm süren Prens Barbu Ştirbei için bir sır değildi. Fransa'nın Bükreş siyasi ajanı Poujade'a endişelerinden bahseden Ştirbei, Ahmed Vefik'in tayininin kısmen Büyük Britanya'nın İstanbul sefiri Stratford Canning'in himayesi sayesinde olduğunu ve Ion Ghica'nın Bükreş'teki Büyük Britanya konsolosu vasıtasıyla 1848 ihtilâlcileriyle münasebette bulunduğu fikrini ileri sürüyordu¹³. Ştirbei'in uzun zamandan beri Ion Ghica'yı bir rakip telâkki ettiği, İstanbul siyasi çevrelerindeki tesirinden korktuğu ve Rusya'nın Bükreş komiseri Duhamel aracılığıyla Fuad Efendi'den Osmanlı pâ-yi tahtından uzaklaştırılmasına tavassut etmesini istediği bir hakikattir. Fakat Türk komiseri, herhalde, Rus heyetinin tavassutuyla yapılan müdahaleden gücendiği için, bu defa teşebbüsler akim kalır. Bununla beraber, prens endişelerinde haklıdır, zira daha sonra Ştirbei, Poujade'a : «Henüz Ahmed Vefik Efendi ile pek iyi anlaşamıyorum... Fuad Efendi gibi değil...»¹⁴ diye itiraf eder.

Muhacir olsun veya olmasın, diğer bütün ihtilâlciler gibi Ion Ghica da, ümitlerini yeni Osmanlı komiserinin şahsına bağlamıştı. Rumen halkının, hiç olmazsa bir kısmının sempatisini kazanmaya teşebbüs etmek için, halihazır durumda, Memleketeyn'e karşı aldıkları tavrı tadil etmenin menfaatleri icabı olduğuna Türkleri ikna etmek istiyordu. Aynı zamanda, bu münasebet dolayısıyla yeni komiserin dayandığı sosyal kuvvetler sebebiyle, Ahmed Vefik Efendi'nin politikasının selevininkinden ta-

9 26 Aralık 1849 tarihli mektup: G. Zane, *Ion Ghica către N. Balcescu*, s. 36.

10 4 Ocak 1850 tarihli mektup, *ayn. esr.*, s. 39.

11 15 ve 24 Ocak'tan 14 ve 24 Şubata, 6 ve 25 Mart 1850 ye kadar olan mektuplar, *ayn. esr.*, s. 41-60.

12 «Journal de Bucarest», nr. 104, 10/22 Mart 1850, ve «Vestitorul românesc», nr. 20, 11 Mart 1850.

13 Hurmuzaki-Nerva Hodos, *Documente privitoare la istoria românilor*, c. XVIII *Correspondenta diplomatica și roपोarte consulara franceza* (1847-1851), Bucarest, 1916, s. 270.

14 *ayn. esr.*, s. 303.

mamen farklı olacağına inanıyordu¹⁵.

Türk komiserinin fikirlerini bilen Ion Ghica, Eflâk hakkında kıymetli malumat temin ederek ve Boyar aileleri ve bazı vekâlet mensuplarına dair uzun bir muhtıra kaleme alarak onu hazırlamağa çalıştı¹⁶. Balcescu'nun bundan haberi olduğu için kendisinde bu muhtıranın bir suretinin olması lâzımdır¹⁷. Aynı zamanda, Ion Ghica, komisere, serbest bırakılmaları, hiç şüphesiz Bâb-ı Âli'nin ve komiserin itibarını arttıracak olan ihtilâlcilerin bir listesi ile Tatbikat Nizamnamesi ıslahat komisyonuna ait muhtıraları verdi¹⁸.

Ahmed Vefik Efendi derhal Ghica'nın kendisine tavsiye ettiği devlet erkânı ve pek çok şahısla temas kurdu; bu da Rumen siyaset adamının verdiği malumatın faydasını anlamasına yardım etti. Sosyete hayatının hâdiseleri, Ahmed Vefik'e askerî heyetin reisleri ve Rus konsolosu hakkındaki fikirlerini söylemek imkânını temin etti¹⁹.

Fiilî işgal askerlerinin azaltılması dolayısıyla, her iki ordu kumandanı yerlerini daha aşağı rütbeyi hâiz Luders de Hasford ve Komara'ya bıraktıkları sırada, Memleketeyn'deki Türk alayları üssünde, 8/20 nisan 1850 de Bükreş'e gelen Halim Paşa, Rumeli Osmanlı alayları kumandanı Ömer Paşa'dan vazifeyi devraldı. Aşağı-yukarı bu sıralarda, Rusya'nın

15 «...İşte eski ve yeni komiserin tutumu arasındaki fark. Fuad şöyle diyordu: 'halka ehemmiyet verirsek, demagojik fikirlere düşeriz. Daha ziyade asileri (boyarlar) kazanmağa çalışalım ve o tarzda hareket edelim ki, memleketi onlar teşkil etsin'. Ahmed Vefik ise şöyle diyor: 'Boyarlar sukut etmişlerdir, memlekette hiç bir nüfuzları, millet üzerinde hiç bir tesirleri yoktur; eğer boyarları tutarsak, hiç bir şey elde edemeyiz: Çünkü onlar tefessüh etmişlerdir, sağlam kanaatleri yoktur, inancısızdırlar ve ilk fırsatta bizi atlatarak, kuvvetli tarafa, daha fazla ödeyene geçeceklerdir. Boyarları tutarak, memlekette hiç bir şey elde edemeyiz; zira kudretleri yoktur, aksine menfi bir kuvvete sahiptirler. Eğer Bâb-ı Âli, bir tarafı tutmak isterse, ihtilâlciler olan tarafı tutmaya çalışmalıdır. Boyarlar bunlardan nefret ediyorlar, fakat halk nereye yaklaşması lâzım geldiğini anladı. Sana ne dediğimi hatırlar, Ahmed Vefik Efendi'nin gelmesi, memleketimiz için yeni bir devrin başlangıcı olacaktır...» (Ion Ghica'nın N. Balcescu'ya mektubu, N. Cartoian, *Scrisori inetide de la N. Balcescu și I. Ghica*, Bucarest, 1913, s. 16.

16 Bu muhtıranın bir sureti Rumanya Akademisi Kütüphanesinde elyazma nr. 5040 dadır. Bu elyazmasında Ahmed Vefik'e verdiği daha başka muhtıralar da vardır. «Ahmed Vefik Efendi'nin arzusu üzerine Memleketeyn'e dair tarihî notlar» adlı muhtıra, *Documente și manuscrise literare*'de neşredilmiştir (c. II, Bucarest, 1969, s. 53-98).

17 Ion Ghica'nın N. Balcescu'ya 15 Ocak 1850 tarihli mektubu: «...Ben, komisere bütün boyarların ve memleketin dikkate değer şahsiyetlerinin bir listesiyle her birinin geçmişi ve hâlihâzır durumlarına ait notları alfabetik sırayla tanzim ederek verdim; eğer çok uzun olmasaydı, bir nüshasını da sana gönderecektim, Barbu'larda kardeşinin işine el koyduğum zaman bu da olacak. G. Zane, *Ion Ghica catre N. Balcescu*, s. 42.

18 Ahmed Vefik'in Ion Ghica'ya 24 Mart 1850 tarihli mektubu. (Rumen Akademisi Kütüphanesi. Envanteri yapılmamış muhaberat. Elyazmaları bölümü Bk. Ekler).

19 8 Mart tarihli mektup, *ayn. yer.*

İstanbul elçiliği müşaviri Halczinski, Bükreş başkonsolosu sıfatıyla Kotzebue'nün yerine tayin edildi; fakat belirli bir süre için bütün işleri Rus komiseri Duhamel idare etti²⁰.

Filhakika yeni Osmanlı komiseri halkın hiç değilse bir kısmının Türklere karşı aldığı tavrı değiştirmesinden endişeliydi, zira işgalin ilk zamanlarında yapılan suiistimaller onları rahatsız etmişti²¹. Fransız siyasi ajanı Poujade, Ahmed Vefik'in²² Osmanlı ordusundaki disiplini kuvvetlendirmek gibi meşguliyetleri yanı sıra, çeşitli halk tabakasının eski intibalarını silmek gayretiyle yaptığı faaliyetlere şahittir.

Bununla beraber, efkâr-ı umumiyei daha büyük tedbirlerle kazanmayı denemek daha tesirli olabilirdi. Bunlardan en âşikâr olanı, Türkiye ve bilhassa Paris'te bulunan ve ümitlerini yeni Osmanlı komiserinin şahsına bağlayan mülteci ihtilâlciler unsurlar karşısında alınan tavrın değiştirilmesi idi²³.

Böylece, 6 Nisan 1850 de N. Balcescu, A. Golescu'nun kaleme aldığı bir muhtırayı Ion Ghica'ya gönderdi. O da Paris'in Türkiye sefaretî kâtibi Sefels vasıtasıyla, bir nüshasını Ahmed Vefik Efendi'ye yolladığını bildiriyordu²⁴. 6 Mayıs'ta Türk komiserinin Memleketeyn'in durumuna dair olan bazı görüşlerini ve 26 Mayıs'ta ona *Question Economique* adlı eserinin neşrini bildirerek, «Ahmed Vefik Efendi ve bütün Rumen arkadaşlarla Türk erkânına ve elçilere gönderilmesi»²⁵ ricasıyla pek çok kitap yolladı. 16 Temmuz 1850 de, yukarıda adı geçen eser hakkında Türkiye ve Rumanya'da hâsıl olan intibaa dair malumat istedi ve Ion Ghica'dan, ihtilâl çevreleriyle Türk komiseri arasındaki münasebetleri kolaylaştırmak vazifeleriyle Bükreş'e gelecek olan Mihailache Marghiloman²⁶ için Ahmed

20 «Journal de Bucarest», nr. 111, 12/2 Nisan 1850 ve nr. 113, 114, 14/26 Nisan 1850, Ömer Paşa'nın gidişini 11/23 Nisan 1850 de olduğunu gösterir.

21 Poujade'ın Lahitte'e 22 Şubat 1850 tarihli raporu, Hurmuzaki, *Documente...*, XVIII, s. 278.

22 *ayn. esr.*, s. 303-304 (27 Nisan'da Lahitte'e aynen şöyle yazar), «...Uzun zamandan beri halk tabakasının Türkiye'ye karşı beslediği sempatinin, Türk askerî temsilcilerinin hatalarına rağmen zayıflamadığı bir gerçektir. Ahmed Vefik Efendi bunu hissediyor ve müsait şartlardan faydalanmak istiyor».

23 N. Balcescu, *Opere (Eserler)* c. 1, *Correspondenta* ed. G. Zane, Bucarest, Akademi neşriyatı, 1964, s. 261.

24 *ayn. esr.*, s. 296-297.

25 *ayn. esr.*, s. 299. Bu eserin Ahmed Vefik tarafından alınıp alınmadığı bilinmiyor (Bk. *infra*). Daha sonra, 6 Haziranda, onu Ali Paşa ve Ahmed Vefik Efendi'ye bazı değişikliklerle gönderilmesini rica etti.

26 *ayn. esr.*, s. 25. Öyle anlaşılıyor ki, bu tavsiye mektubu gelmedi veya 22 Temmuzda Bükreş'e vâsıl olan M. Marghiloman vasıtasıyla idarenin koyduğu sansür dolayısıyla Ahmed Vefik Efendi müdahale edemedi ve neticede o, 2 Eylülde hudut haricine çıkarıldı (*ayn. esr.*, s. 562, nâşir G. Zane'in notu).

Vefik Efendi'ye bir tavsiye mektubu yollamasını rica etti. «Mutlaka... Türk'ün himayesine ihtiyacı var ve onunla memleket gençliği arasında irtibat kurması lâzım».

Paris Osmanlı sefareti kâtibi Sefels vasıtasıyla, Ahmed Vefik Efendi'nin «memlekete dönmek isteyen Eflâklilerin, mevcut düzene karşı hiç bir teşebbüse girişmemek şartıyla Ştirbei'ye bir mektup yazmaları kâfidir. Memleket onlara açıktır» şeklindeki beyanatından haberdar oldu. İstanbul'daki arkadaşı vasıtasıyla Balcescu, mülteci ihtilâlcilerin vatanlarına dönme imkânlarını teferruatıyla öğrenmeği arzu ediyordu²⁷.

Öyle görünüyor ki, Ahmed Vefik, prens nezdinde bazı mahbus ihtilâlcilerin serbest bırakılması hususunda teşebbüslerde bulunmuştur, zira 26 Mayıs 1850 de Ion Ghica'ya şöyle yazar: «Serghiesco ve geçen sene mahkûm edilen zavallıların işini halledeceğimi zannediyorum, fakat kuvvetli muhalefet dolayısıyla biraz zaman geçmesi lâzım»²⁸.

Ahmed Vefik, Bükreş'e gelir gelmez, sadece bir muhalefetle değil, kendisi aleyhine çevrilen bir yığın entrikayla karşılaştı. Daha 1850 temmuzunda Mehedia, Braşov ve Transsilvanya'nın (Erdel) diğer bölgelerinde ihtilâle iştirak eden şahsiyetlerle ve aynı zamanda Türkiye'nin Paris sefareti tarafından kendilerine serbest pasaport verilen eski muvakkat hükûmet âzalarıyla buluşacağı Bükreş'te biliniyordu; bunlardan ikisi zaten o sıralarda Bükreş'e gelmişler ve Ahmed Vefik de memlekete girmelerine ve yerleşmelerine müsaade etmişti²⁹. Aynı kaynak, Rusların, bile bile, bazı isyankâr mahiyette gösterilere müsamahakâr davrandıklarını nakleder³⁰. Yeni komiser, Fransız siyasî ajanını bütün bu entrikalardan ve hattâ kendisi aleyhine İstanbul'a gönderilen tezvirlerle dolu istidalardan da haberdar eder. Bu istida sahipleri arasında Ştirbei'ye düşman olan ve aynı zamanda Türk komiserinin de bir an evvel sukutunu isteyen ihtilâlcilerin bulunması Ahmed Vefik'in dikkatini çekiyordu. Ahmed Vefik de İstanbul'da bulunan arkadaşına «dostlar buradaki küçük ihtilâlden ümitsizdirler» şeklinde «bu acınacak halleri» yazıyordu³¹. Ion Ghica, bu entrikalardan haberdar ettiği Balcescu'ya, bu mektubun bazı kısımlarını nakleder³². Keza Ahmed Vefik Efendi oldukça ihtiyatlı görün-

27 *ayn. esr.*, s. 328, 26 Ağustos 1850 tarihli mektup.

28 Ahmed Vefik'in Ion Ghica'ya gönderdiği tarihsiz mektup, Rumen Akademisi Kütüphanesi, Elyazmaları bölümü. Muhaberat (Bk. Ek).

29 Poujade'nin Lahitte'e verdiği 6 Temmuz 1850 tarihli raporu, Hurmuzaki, XVIII, s. 320.

30 Huet'nin (Poujade'nin muvakkat halefi) Lahitte'e verdiği rapor, *ayn. esr.*, s. 322.

31 Ahmed Vefik'in Ion Ghica'ya 25 Ağustos tarihli mektubu, Rumen Akademisi Kütüphanesi, Elyazmaları bölümü, Muhaberat (Bk. Ek).

32 N. Cartoian, *Scrisori inedite...*, s. 100.

mektedir. 16 Temmuz 1850 de, Zoe Golescu, oğlu Ştefan Golescu'ya Ahmed Vefik Efendi «Bükres'te olduğumu öğrenir öğrenmez derhal gelip beni görmek lutfunda bulundu³³ diye yazar. Transsilvanya'daki (Erdel) isyanın Memleketeyn'de uzun süren bir işgale sebep olacağından duyduğu endişelerle kendisine Viyana'da bulunan oğullarıyla buluşmasını tavsiye ve bu gayeyle Viyana'ya mektup yollamayı teklif eder. Aynı şekilde, Ştefan Golescu, Bursa'daki A.C. Golescu-Albu vasıtasıyla «memleketteki bir Boyar-Rus hareketinden» haberdar olur³⁴.

1850 yılının sonuna doğru, Ahmed Vefik'in ihtilâlcilere karşı olan tutumu yavaş yavaş değişir. Bu değişikliğe birçok faktörler; Prens Barbu Ştirbei'yin ve bazı muhalif çevrelerin entrikaları, belki Türk hükûmetinin talimatları ve Paris'te bulunan muhacir ihtilâlcilerin, Bâb-ı Âli'nin davalarına eğilmemesi ve umumî af için nüfuzunu kullanmamasından hoşnut olmayarak tavırlarını değiştirmeleri sebep olmuştur. Böylece, Ahmed Vefik Efendi, Balcescu'nun bazı bildirimleri konusunda hoşnutsuzluğunu izhar eder³⁵. Öyle görünüyor ki, Rumeli'nin bazı bölgelerindeki köylülerin (reâya) belli-başlı Türk mevkilerine karşı sosyal bir harekete geçmeleri, bu tavır değişikliğinde önemli bir rol oynamıştır. Bu ayaklanmalar arasında, 1850 senesi yazında Vidin'de vuku bulanı, nakledilen hâdiselerin en yakınıdır³⁶. Osmanlı hükûmetinin —veya hiç değilse Mus-

33 G. Fotino, *Boierii Goleşti*, Bucarest, 1938, c. III, s. 70.

34 *ayn. esr.*, s. 224.

35 Ahmed Vefik'in Ion Ghica'ya 8 Kasım 1850 tarihli mektubu (Bk. Ek). Yeni Osmanlı komiseri, «La Roumanie future» mecmuasının ilk sahifesinde yer alan ve iki Balcescu, iki Golescu, C.A. Rosetti, D. Bratianu, G. Magheru, I. Voinescu ve o tarihte Paris'te bulunan mülteci ihtilâlciler Rumenlerin imzaladıkları program beyannamesinin bir paragrafını kınıyordu. P.P. Panaitescu'nun belirttiği üzere, program beyannamesi Balcescu'nun eseri idi (*Contribuții la o biografie a lui Balcescu* (Balcescu'nun biyografisine ait notlar..., s. 128). Bu cümle şöyledir: «Memleketeyn'de hiç bir kimse ıslahat yapamaz, Ruslar ve asiler istemezler, Türkler yapmasını bilmezler». Her hâlîkârda, N. Balcescu, bu hücumların çok yaygın hale gelmesi dolayısıyla fransızca bir tercümeyle muhalifti. Zaten, Balcescu «bazı ihtilâlcilerin ve Türklerin yazılarımızdan çok kızdıkları» haberini aldı. Memleketeyn'e ait bazı Anayasa projeleri mevzuunda bilgi istiyor ve yine kendisinin daha evvelce şüpheye karşıladığı, Türklerin Rumanya'ya ait bazı projeleriyle alâkalanıyordu. Ion Ghica'ya: «Bana Türklerden ne beklediğini yaz. Türklerin bize karşı haklı olmaları için bir tek vasıta vardır: Onlara yapın dediğim zaman bir şey yaptılarsa, bize cevap vermiş olurlar. Fakat bir şey yapabileceklerine inanmıyorum» diye yazıyordu. (N. Balcescu, *Opere*, c. IV, s. 351).

36 H. İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Ankara, 1943, s. 1-16; *ayn. mll.*, *Sened-i İttifak ve Güllhane Hatt-ı Hümayunu...*, «Belleten», XXVIII, nr. 112, 1964, s. 603-622; *ayn. mll.*, *Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri*, «Belleten», XXVIII, nr. 112, 1964, s. 623 v.d. Keza bk. *ayn. mll.*, *L'Empire Ottoman...*, I. Milletlerarası Balkan ve Güney-doğu Avrupa araştırmaları Kongresinde umumî toplantıda sunulan tebliğ, Sofia, 1966, s. 47-48. 1850 de Vidin'li köylülerin isyanı hakkında Ion Ghica'nın 14 Ağustos 1850 tarihli mektubu ile N. Balcescu'ya haber verdiği teferruat da çok dikkate şâyandır (N. Cartoian, *Scrisori inedite...*, s. 19-34).

tafa Reşid Paşa gibi en liberal şahsiyetlerinin dahi— Rumen muhacir ihtilâlcilerinin arazî ıslahat programlarını müdafaa etmeyişleri, bu suretle izah olunabilir. Fakat bunların da müşterek, birbirlerini tutan bir tavır almadıkları bir hakikattir.

Ion Ghica, Balcescu'yu İstanbul'a davet etti. Memleketeyn kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun da büyük menfaatleri için alınacak bazı tedbirlerin lüzumu hakkında birlikte çalışmalarının gerekli olduğuna Ahmed Vefik Efendi'yi ikna etmek istiyordu.

Ion Ghica, Osmanlı hükûmetinin daima tereddütlü ve savsaklayıcı tutumuna vâkıftı.

Her ne kadar, Memleketeyn'in bilhassa müstacel addettiği muhtariyet, bir anayasa ve birliğin teşekkülü gibi büyük mes'elelerinin Paris'teki muhacir ihtilâlcî muhitlerinin istediği gibi isyan yolundan değil de, diplomatik yoldan, Osmanlı İmparatorluğu'ndan alınmış bir imtiyaz şeklinde halledilmesine kani idiye de, İmparatorluğun, tutumuyla halkı kendine düşman ettiğinin de farkındaydı. İşte bu yüzden, sadece Türklerin değil, fakat David Urquhart³⁷ ve ihtida ederek Mehmed Sadık Paşa adını alacak olan Polonyalı Czaikowski (Czaika) gibi bazı nüfuzlu yabancıların da desteğini arıyordu. Ghica, zeminin az çok hazırlandığı kanaatindeydi. Reşid Paşa'nın Memleketeyn Birliği taraftarı olarak görünmesi bir gerçekse de, onun haricinde her türlü değişikliğe muhalif, oldukça kuvvetli bir zümrenin varlığı da muhakkaktı. Avusturya ile Çarlık Rusya'sı gibi iki büyük rakip imparatorluğun çok ciddi muhalefetini de nazarı itibara almak lâzımdı. Ghica'nın Balcescu'ya yazdığı mektuplara göre, Urquhart bile henüz Birlik için vaktin erken olduğuna kani idi. Ghica, şimdilik Urquhart'ın da iştirak ettiği bir anayasa projesiyle iktifa etmek düşüncesindeydi. Urquhart bir anayasanın³⁸ umumî prensiplerini hazırlamış, Ghica bu mevzuda birçok lâyiha kaleme almış; bunlardan bir tanesi Büyük Britanya'nın İstanbul elçisi tarafından istenmişti.

Ion Ghica, Ahmed Vefik'e lâyihalarını ve ilâve vesikaları da koyarak

37 David Urquhart ve Ahmed Vefik hakkında bk. Şerif Mardin, *The Genesis of Young Ottoman Thought...*, s. 247-249. David Urquhart'ın Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki fikirleri «David Urquhart» adlı hikâyede edebî bir şekilde anlatılmıştır (Ion Ghica, *Scrisori catre Alecsandri*). Ion Ghica, D. Urquhart'ı eskiden beri tanıyordu. Onun «Portofolio» su için 1837 de teşrik-i mesaf yaptıklarından, 1850 yılına doğru, diğer Polonyalı ve Macar mültecilerle olduğu gibi, onunla da samimî dostluk kurmuştu. David Urquhart o sıralarda İstanbul'daki İngiliz konsolosluğunda kâtipti. Ion Ghica, D. Urquhart'ın Osmanlı İmparatorluğunu tutmasının lüzumlu olduğunu fikrine belli bir ölçüde iştirak ediyordu, fakat Urquhart'ın taraftarı gibi telâkki edilemez.

38 Bu Anayasa projelerinden biri, *Constitution pour les Principautés*, İstanbul, Aralık 1850, Bükreş hükûmet arşivlerinde bulunmaktadır, Bk. Denes Janossy, *Die ungarische Emigration und der Krieg im Orient*, «Archivum Europae Centro Orientalis», c. V, 1939, cüz 1-4, s. 113, 275.

uzun bir mektup gönderdi. «Sağlam, iyi ve zeki ne varsa gözlerini İstanbul'a çevirmiştir», fakat maalesef Memleketeyn «Osmanlı hükümetinin yaptıklarının bizim için tarifi ve anlaşılması mümkün olmayan bir şey olduğunu unutmuştur. Bizim neslimiz bunu, sadece Memleketeyn'in haklarının ve Avrupa menfaatinin tamamıyla aksine bazı fermanlardan tanımaktadır». Bu sebeple, bir anayasa yapılmasına müsaade edilmesini, yabancı alayların derhal çekilmesini ve Osmanlı ordusunun Dobruca'dan Tuna hattı üzerine çekilmesini mutlak surette lüzumlu addediyordu. Bu hususta Bâb-ı Âli'nin yardımını arıyordu: «Bana öyle geliyor ki, Rusya'dan gelecek olan entrikaların önüne geçebilmek için, Memleketeyn'de âdil ve makul bir anayasaya muvafakat etmek kadar müessir bir çare yoktur».

Bu maksatla, Ahmed Vefik'in bu prensiplerde mutabık kaldığı takdirde, bir Tatbikat Nizamnamesi kaleme almasını teşvik etmek ve «tedricen» kendisine ulaştırması için, Urquhart'ın bir lâyihasını gönderdi³⁹. Fakat Ion Ghica kendisine daha pek çok projeler de yolladı. Tuna'yı Kösence limanına⁴⁰ bağlayan yollarla alâkalı D. Urquhart'ın teklif ettiği bir proje ile, örnek bir çiftlik ve Roville'deki⁴¹ Fransız okulu tarzında bir ziraat mektebinin kurulmasını da ihtiva eden Rumanya'nın Dobruca tarım işletmesi projesinden de bahsediyordu. Öyle anlaşılıyor ki, Urqu-

39 Rumen Akademisi Kütüphanesi. Elyazmaları bölümü, Rum. elyazması 5040, f. 265-366.

40 Bu projeye ait zengin bir bibliyografya vardır (David Urquhart, *Mystery of the Danube...*, London, 1851, s. 107; J. Ionescu, Canal de Kustendje, «Journal de Constantinople», nr. 295, 1851; C.I. Baicoianu, *Handels politische Bestrebungen Englands zur Erschliessung der untern Donau...*, München, 1913. Bu proje terkedilmiş, 1860 da bir İngiliz firması, gerçekleştirilmesi daha kolay olan bir projeyi, demiryolunu inşa etti. Bu demiryolunun Memleketeyn ticareti üzerindeki neticeleri hakkında Rumen iktisatçısı Dionisie Pop Martian'ın 1860 ve 1862 senesi «Analles Economiques» lerinde neşrettiği makalelere bakınız. (Bk. V. Slavescu, *Viate și opera economistului D.P. Martian* (İktisatçı D.P. Martian'ın hayatı ve eseri), c. II, Bucarest, 1943, s. 101. Balcescu'yu bu planlardan haberdar eden Ghica, bu demiryolu projesini daha 26 Temmuz 1850 de beğenmişti (N. Balcescu, *Opere*, c. IV, s. 321). Son zamanlarda, bu demiryolu inşaatı hakkında: J.H. Jensen ve G. Rosegger, *British Railway Builders along the Lower Danube, 1856-1869*, «The Slavonic and East European Review»de, c. XLVI, nr. 106, Ocak 1968, s. 105-128.

41 Ion Ghica bu projeyi daha 1850 yılı Ağustos ayında N. Balcescu'ya haber verir, zira Ion Ghica, Osmanlı hükümeti Ziraat Vekâletine müfettiş tayin edilen Ion Ionescu de la Brand'in Dobruca sahasında incelemeler yaptığını ve bir muhtura hazırladığını öğrenmişti (Bk. *Excursion agricole dans la Dobroudja...*) ve kendisi de Cichiargea'daki büyük bir mâlikânede Roville (Fransa) mektebini model alan bir çiftliğin kurulmasını da ihtiva eden 50 senelik bir tarım projesi yapmıştır. 6000 altınlık sermaye, dördünü Ion Ghica'nın, ikisini Negri'nin, birini Alecsandri'nin, üçünü dış işleri vekili ve Türk Ziraat vekilinin aldığı 12 tahvilâtın 500 altına satılmasıyla toplanabildi. Keza Moldavya prensi Grigore Ghica'nın da bu projeye alâkalanacağını ümid ediyordu (Cartoian, *Scrisori inedite...*, s. 26). N. Balcescu, bu projeye alâkadar gibi görünür ve daha teferruath ma-

hart'ın lâyihası, anayasa projesiyle Köstence kanalının gerçekleşmesi projesinden ve mülteci ihtilâlcilerle alâkalı bir seri plândan maada Türklerin himayesinde Rusya ve Avusturya'ya karşı savaşıacak bir orduya sahip bir güney-doğu Avrupa federasyonunun kurulmasını da ihtiva ediyordu.

Ahmed Vefik'in suret-i kat'iyede ihtilâlcî hükmünü verdiği bu fikirler, şüphesiz Urquhart'ın projelerine ve muhtevasını bilmediğimiz başka vesikalara aitti; zira Ghica'nın bu mes'elelerdeki fikirleri, 1850 senesinde ziyadesiyle değişmişti⁴².

Böylece, Mazzini'nin 1850 yılı başında, bir konfederasyon ve bütün mültecilerin teşkilâtlanması mes'elelerine ait açığa vurduğu fikirlerini yavaş yavaş değiştirdi ve neticede senenin sonuna doğru tamamen terketti. 24 Eylül 1850 tarihinde Balcescu'ya: «her ne olursa olsun, Avrupa devletlerini devirme gayesini güden insanlar tavrını takınmamalıyız» diye yazıyordu⁴³. Aynı zamanda, bütün muhacirlerin⁴⁴ birbirine karışması hususunda da, ihtiyatlı bir davranışla mütereddiddir: «Memleketimizde olduğu gibi hariçde de Rumen kalmak istiyoruz ve muhacir olarak da ilerde ne olacaksak bugün onun minyatür halinde bir timsali olarak kalalım» diyordu⁴⁵. Öyle anlaşılıyor ki, Ghica için dikkate şâyân olan bu davranış değişikliğine beynelmilel durum ile İstanbul'un nüfuzlu çevrelerinin farklı tutumları sebep olmuştur.

Hakikatte, Ahmed Vefik bu projelere hiç de iyi bir gözle bakmamıştır. Ghica ve Urquhart'ın plânları ona tehlikeli gözüktü: «Eğer Mösyö Urquhart'ın fikirlerini münakaşa etmek icap ederse, her şeyden üstün tuttuğum samimiyet, beni çok uzaklara sürükleyecek. Kendinizi onun tarafından sürüklenmekten koruyunuz; bu hususta Bâb-ı Âli'de ne dü-

lumat isteyerek ve bazı fransız ziraatçilerinin hizmetini sunarak Ion Ghica'ya bundan birçok defa bahseder. Bununla beraber, bu proje gerçekleşmemiştir (Ionescu hakkında, S.A. O'nun bu sayıdaki notuna bak). Roville okulunun Rumanya'daki tecrübesi ve tesiri mevzuunda bk. G. Cristea, *L'expérience de l'école de Roville (France) en Roumanie*, «Rev. Roum. d'Hist.», c. IV, nr. 4, s. 832-839.

42 24 Ocak 1850. de Balcescu'ya şöyle yazıyordu: «Yüksek rütbeli bir Türkün yanında Avusturya aleyhine çalışmak ve Macarlar, Rumenler ve Sırlar arasında bir konfederasyon kurmak fikrini ortaya attım. Buna karşılık bana İngiltere ve Fransa'nın, bu fikri kışkırtanın Türk vekili olabileceğini düşünebileceklerini söyledi. Bana öyle geliyor ki, Türk kıs kıs güliyordu». G. Zane, *Ion Ghica catre N. Balcescu*, s. 47.

43 *ayn. esr.*, s. 54.

44 G. Zane'in N. Balcescu'da, konfederasyon ve federal birliğe ait çok yerinde ve salâhiyetli müşahedelerine bak: *Opere*, c. IV, s. 574-578. İhtilâlcî muhacirlerin teşkilâtı mevzuunda bk. *ayn. esr.*, s. 549.

45 N. Cartoian, *Scrisori inedite*, s. 46.

şünüldüğünü biliyorum, bizim hakikî ıslahat projelerimiz bu cins sosyal ihtilâllerle uyuşamaz, bunlar saf ütopyelerdir. Memleket, İstanbul'da size muhtaçtır, kendinizi koruyunuz aziz Mösyö Ghica ve bana inanınız ki, muhtıranın size vermiş olduğu sayısız ordularla Rusya'yı yerle bir etsek bile, hakikati yenemeyiz»⁴⁶.

Komiserin bu kanaatleri, kendisinin de belirttiği gibi, hükûmetinin fikirlerini aksettiriyordu; Rusya'ya karşı olan düşmanlığına rağmen, onunla ilgili her türlü ihtilâttan kaçınmak isteyen hükûmet gayet iyi biliyordu ki, uygun şartlarda Bâb-ı Âli, Çarlık imparatorluğunu yenmeğe muvaffak olsa dahi, halklar onu burada tutmayacaklar ve o zaman sosyal ihtilâlleri müdafaa etmek için kışkırttığı bu «hakikatlerle» karşı karşıya gelecektir. Osmanlı hükûmeti her türlü ihtilât fikrinden o kadar yılmıştı ki, muhtemel bir karışıklık korkusuyla kanal, yollar ve demiryolu yapımı projelerine dahi husumet gösteriyordu: Dobruca'nın tarım işletmesi projesini faydalı görmekle beraber, bu eyâleti fazla uzak buluyordu. Şüphesiz, İstanbul'a daha yakın mıntıkalar bakımından, hiç değilse bu mes'ele için aynı dış ihtilât endişesi vardı.

Ahmed Vefik'i ve onun vasıtasıyla Osmanlı hükûmetini, Memleketeyn lehine bir harekete ikna edeceğini uman Ion Ghica, bu tahakkuk etmeyince de, mücadeleden vazgeçmedi. Şu veya bu projeyi müdafaa etmeğe, çeşitli kuvvetli yabancı elçiliklere muhtıralar göndermeğe ve bizzat Ahmed Vefik Efendi'ye yazması için Urquhart'ı iknaa devam etti.

Ghica ailesine mensup bir hanımla evlenerek, akrabası olan Fransa'nın Bükreş siyasî ajanı Poujade'a: «Köstence kanalı mes'elesinde Ahmed Vefik Efendi'nin tekdiri beni çok üzdü... Bu endişenin ağırlığıyla Türkiye, Bulgaristan ve Memleketeyn'i tam bir felce mahkûm edecektir» diye yazıyordu⁴⁷.

1851 yılı temmuzunun sonuna doğru vazifesi sona eren Ahmed Vefik Efendi'nin İstanbul'a dönmesini bekleyerek, şahsen görüşmeyi umuyordu. Ghica, Poujade'a, Fransa hükûmeti tarafından kullanılmak üzere, «tarihî, siyasî ve aynı zamanda ticarî» bir muhtıra gönderdi. Şüphesiz Ghica'nın müdahalesiyle Poujade, 1851 Şubat'ında hükûmetine bu muhtıranın varlığını hatırlattı⁴⁸.

Balcescu'nun Ion Ghica'ya yazdığı mektuplardan Ghica'nın, Balcescu tarafından şiddetle reddedilen bazı tavsiyelerde, yani kabinelerin gözünde âsi gibi görünmemeleri için onlara itidal tavsiye ettiği anlaşılıyor.

46 Ahmed Vefik'in Ion Ghica'ya 17 Ocak 1851 tarihli mektubu (bk. Ek).

47 I. Ghica'nın E. Poujade'a tarihsiz mektubu, Rumen Akademisi Kütüphanesi, yazmalar 5040 nr. 347-350.

48 Hurmuzaki, *Documente...*, XVIII, s. 100.

«Bizim diplomatik yoldan, ihtilâlsiz, serbest olabileceğimize inanıyor musunuz? Kabinelerin bizi ihtilâlcı gibi kabul etmediklerinden endişelisiniz. Fakat şimdiye kadar, hattâ Türkler, bizi ihtilâlcı ve anarşist kabul etmedilerse, nasıl telâkki ettiler?»⁴⁹. Ghica Balcescu'yu İstanbul'a davet ederken o, Ghica'yı ısrarla Batı'ya çağırıyordu⁵⁰.

Her ne olursa olsun, Ghica, Ahmed Vefik'in yanında ihtilâlcileri ve bilhassa Balcescu'yu tutmaktan vazgeçmedi. Böylece, onu genç mültecilerin eğitimleriyle uğraşmak maksadıyla kurulan bir okulun çekirdeği gibi gördüğü «Eflâk daire»sine başkan olarak tavsiye etti⁵¹.

Hem Rumen, hem de başka kaynaklardan bilindiği üzere, mülteci ihtilâlcilerin faaliyeti ve bilhassa Paris'te bulunanlar ve onların neşriyatı Ahmed Vefik Efendi'yi tedirgin ediyordu⁵². Osmanlı komiseri, bunların ailelerine, işgal rejiminin uzamasıyla alâkalı gördüğü bu faaliyetin tehlikesini izah ediyordu. İhtilâle karşı olan kuvvetlerin entrikaları ile bu vaziyetler ve belki de hükûmetinin bazı talimatları, Ahmed Vefik'in ihtilâl unsurlarına ve mültecilerin umumî affı hususundaki tutumunda tam bir değişikliğe sebep oldu. Bu olay ona, Ion Ghica gibi mutedil unsurlarla Urquhart gibi Türk taraftarlarının ileri sürdüğü bazı projelerin neden şimdi Osmanlı hükûmetinin görüşleri ve siyasetiyle uyumsuz görüldüğünü izah eder. Bu tavir değişikliği ayrıca Poujade tarafından Baroché'a yazılan 3 Mayıs 1851 tarihli bir raporda da belirtilmiştir. Poujade bu raporda, Ştirbei'yin kendisine «Memleketeyn'e, meşru bir hükûmet kurma fikrinde olan insanları asla kabul edemeyeceğini», umumî af mevzuunda uyşamayacaklarını» söyler ve: «Ahmed Vefik Efendi de benimle aynı meâldé konuştu. Her ikisi de ele geçmiş muhaberatı bana göstermeyi teklif ettiler ve Osmanlı komiseri, bunların bazılarında en kötü niyetlerin hüküm sürdüğünü söyledi. Eski prens naipliğinden birinin ismini tasrih ederek, onun menfur tecrübeleri beslediğini bildirdi» diye ilâve eder. Fakat Poujade mektubuna şöyle devam eder: «Bununla beraber, geçen sene, Eflâk'a hareketim sırasında, Ahmed Vefik Efendi'nin mülteciler hakkında daha mutedil bir dil kullandığını unutamıyorum.

49 N. Balcescu'daki 6 Aralık 1850 tarihli mektup, *Opere*, c. IV, s. 348.

50 *ayn. esr.*, s. 352.

51 Ion Ghica'dan Ahmed Vefik Efendi'ye, bk. Georgescu-Tistu, *Ion Ghica scriitorul*, Bucarest, 1935, s. 140. Türkiye'ye gelen muhacir ihtilâlcı Rumenlerin bir kısmı (Cernatescu, Zane, Ioranu, Russu, Andreescu v.s.), Bâb-ı Âli nezdinde, Fransa veya Almanya'ya tahsile gitmelerine müsaade verilmesi için müracaatta bulundular (Bk. G. Zane, *Ion Ghica catre Balcescu*, s. 27). Türkler tereddüt ettiler ve neticede Ghica, Czaikowski (Czaika) (Sadık Paşa) nın teklifine bir cevap verdi.

52 G. Fotino, *Boierii Goleşti*, III, s. 71.

Yeni hâdiseler ve onların basiretsizliği, onun kanaatini değiştirmiş olmalıdır. Şimdi bile onların hepsini itham etmiyor ve Prens Ştirbei'yi, ihtilâlcilerin iyileriyle kötülerini ayırt etmesini bilmemek; uzlaştırıcı olmayışı ve kibri dolayısıyla hepsini, hem kendileri, hem de memleketleri için kötü olan aşırı bir muhalefete itmekle suçluyor»⁵³.

Mektuplar ve elimizde bulunan diğer malzemeler, Ahmet Vefik'in Tatbikat Nizamnamesi ıslah komisyonu hakkındaki fikirlerini anlamamıza yeterli değildir. Öyle görünüyor ki, fermanın tasdiki bir sene kadar sonra gelmişse de, bu çalışmalar, Ahmed Vefik'in Bükreş'e geldiği sıralarda hemen hemen tamamlanmıştı. ıslah komisyonları sadece «toprak sahipleri» ve «toprağı ekenler» arasındaki münasebetler mes'elesinde duraklamışlardı. Zaten, bu noktada ihtilâlcî muhacirler görüş birliğine sahip değillerdi⁵⁴. 1851 de kurulan ve bir fermanla tasdik edilen müesseseler, sadece büyük arazi sahiplerinin büyük istihsalini garanti altına almak maksadını güdüyorlardı⁵⁵. Fransız siyasi temsilcisi de bizzat, ıslahat komisyonunun Tatbikat Nizamnamesine getirdiği değişikliklerin «küçükten ziyade büyük araziye uygun olduğunu» işaret eder⁵⁶. Osmanlı komiserinin Balta Limanı muahedesinde, komisyonun çalışmalarına ne derece müdahale ettiğini bilmiyoruz. Balcescu, Bâb-ı Âli'yi bu mevzuda aydınlatmak için, *Question Economique...* adlı eserini alelacele kaleme almış ve neşretmiştir. Keza Ahmed Vefik, İon Ghica'ya «bu mes'eleye ait risalenin, oradaki ciddî muhit üzerinde tesir edecek cinsten yegâne neşriyat olduğunu; bundan acı bir şekilde şikâyet edildiğini»⁵⁷ bildirir. Öyle görünüyor ki, o, bütün dikkatiyle Memleketeyn'in iktisadî ve içtimaî durumunu takip ediyordu. Bir nüshasını Fransız gazetecisi Noguès'a verdiği ve bir diğerini N. Soutzo'dan aldığı ve hararetle teşekkür ettiği eski Tatbikat Nizamnamesini tedkik ediyordu⁵⁸. Aynı

53 Hurmuzaki, *Documente...*, XVIII, s. 354; N. Iorga, *Marturii istorice*, s. 21, Heliade Radulescu'nun bahis mevzuu olduğunu zannediyor.

54 N. Balcescu, *Opere*, c. IV, s. nâşir'in notu.

55 *Istoria Romaniei*, c. IV, s. 200.

56 Hurmuzaki, *Documente...*, XVIII, s. 351.

57 Sosyete haberleri meyanındaki bu dağılık cümleler (bile bile dikkati çekmemek için olacaktır, zira mektuplar çoğu zaman açılıyordu) tarihsiz bir mektupta bulunmaktadır. Fakat bahsedilen hâdiselere dayanarak, mektubun aşağı-yukarı 1850 yılı temmuz ayında yazılmış olduğu söylenebilir. Zikredilen risaleyi alan bu Mermi veya Noemi (?), ziraî mevzuda muhtemelen neşredilmemiş bir makale yazmış olan Noguès'dür. Veya İon Ionescu'nun yazdığı başka bir makale bahis konusudur. N. Balcescu, İon Ghica'ya bu iki şahsiyetin fikirlerinin hatalı olduğunu ve onlara iltihak etmeyeceğini yazıyordu (Bk. G. Zane, N. Balcescu, *Opere*, c. IV, s. 556-559). Bununla beraber, bu meseleye ait risalenin N. Balcescu'nun *Question economique*'i olduğu farzedilebilir.

58 Ahmed Vefik'in N. Soutzo'ya mektubu.

zamanda, her iki prensin de gözüne giren Çingenelerin âzad edilmesi projesiyle ilgileniyordu⁵⁹.

Şüphesiz, Osmanlı komiseri, imparatorluğunun nüfuz ve tesirini kuvvetlendirmek için elinden geleni yapmıştı. Fakat Memleketeyn'deki Türk tesiri sadece onun nüfuzuyla kuvvetlenemezdi. Osmanlı fevkalâde komiserinin iyi niyetlerinin çoğu, düşmanca entrikalar, «ihtilâl hareketlerinin» ebedî şantajı ve Memleketeyn'in uzun süren işgalinin verdiği endişeyle engellenmişti. Bâb-ı Âli, Balta Limanı *senedi* ve iki imparatorluk arasındaki münasebetleri idare eden muahede şartları mer'î oldukça, Rusya'nın da uygun bulacağı değişiklikler hususunda, meşrutî mahiyette tedbirler almak istemiyordu. Hükümetinin bazı niyetlerini bilen Ahmed Vefik Efendi, bu hususa ait malumat da toplamak için, şüphesiz, Memleketeyn'deki ikametinden istifade etti. Rahatça bilgi elde edebilmek için Rumence öğrenmeğe başladı, zira komiser vekilliğinin sona ermesiyle vazifesinin tamamlanacağını sanmıyordu. Bununla beraber, şimdilik değişiklikleri ümit etmiyordu. Balta Limanı *senedi* yedi senelik bir zaman için mer'î idi ve Memleketeyn mevzuunda Rusya ile olan eski mukaveleyi feshetmiyordu.

Birçok def'a, Ion Ghica, çeşitli sebepler meyanında Osmanlı hükümetinin ataleti yüzünden İstanbul'dan ayrılmağa niyetlendi. Bu niyetleri öğrenen Ahmed Vefik Efendi, vazifesinin sona ermesinin yakın olduğunu söyleyerek pâ-yi tahta dönüşünü beklemesini kendisinden rica etti⁶⁰. İstanbul'da üzerinde çalışmak istediği tasavvurlar için Ion Ghica son derece lüzumluymuştu. Fakat hâdiseler başka türlü cereyan etti, zira Ahmed Vefik İstanbul'a gelir gelmez Tahran'a sefir tayin edildi. Burası nefse itimad isteyen en nazik memuriyetlerin biriydi, çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun ve taraftarlarının menfaatleriyle İran'a komşu olan Rusya'ninkiler burada çatışıyordu. Memleketeyn'de, Ahmed Vefik Efendi'nin eski niyetlerinden haberdar olan rakipleri, gidişine sevindiler ve yeni vazifesinin hakikatte bir gözden düşüş olduğu rivayetini yaydılar. Ona gelince, uzun bir müddet İstanbul'da kalacak olan arkadaşına, Tahran'dan gönderdiği mektuplarda dahi Memleketeyn'in kaderiyle ilgilenmekten vazgeçmiyordu.

Denilebilir ki, Memleketeyn'in Rus-Türk işgali sonunda, iki tarafın halk nezdinde gerçekten bir itibar kazandığı söylenemez. İşgal, Memleketeyn'e miras olarak, bilhassa, erzak istihsalini, seferberliği ve vergileri yüklenen köylü sınıfına ağır bir borç bıraktı. Diğer taraftan, is-

59 Hurmuzaki, *Documente...*, XVIII, s. 347.

60 Ahmed Vefik'in Ion Ghica'ya 13 Nisan 1851 tarihli mektubu (Bk. Ek).

yanı tenkil için birlikte çalışan iki rakip kuvvet, şimdi yine rakiptiler ve her türlü isyankâr hareketi bastırmağa kararlıydılar.

Bununla beraber, bu devrin son Osmanlı komiseri, Memleketeyn'de şahsen iyi bir intiba bıraktı. Özellikle ihtilâlcilerle, bilhassa en müfrit ve faal unsurlarıyla konuşarak, onların teveccühünü kazandı. Fakat bununla beraber, onların arasında, idareye yeni bir ruh getirecek ve hattâ böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumanya'daki tefessüh etmiş eski rejiminin bütün hatalarına son verecek daha mutedil tasavvur ettiği şahsiyetleri görüyordu. Bundan başka tutumu, bilâhare Osmanlı İmparatorluğu'nda vuku bulacak ihtilâl hareketlerine karşı da aynı olacaktır.

Şüphesiz, Ahmed Vefik bilhassa şehirli halk ve bir kısım aristokrasinin nezdinde iyi bir intiba bıraktı. Gerçekten de birçok alacaklının borcunu ödemekte hiç gecikmiyordu. Bu mevzuda Poujade onun, hükümetinin talimatı mucibince, fakat aynı zamanda «Osmanlı gururunu» tatmin etmek için hareket ettiği kanaatindedir⁶¹. Keza, 1890 yılına doğru kaleme alınan ve Sadık Paşa'nın (Czaikowski) evrakı arasında bulunan, Ahmed Vefik'i Bükreş'te komiser olarak bulunduğu sırada, «Rumenlerin teveccühünü kazanmağı bilmıştır» diye zikreden biyografik bir muhtıraya da işaret edelim⁶².

1852-1858 SENELERİ MUHABERATI

Ahmed Vefik ile Ion Ghica arasındaki muhaberatı, tabii olarak, siyasî mevzular ağır basmaktadır. İfa ettikleri çeşitli vazifelerin umumiyetle birbirinden uzak yerlerde olması, bunlara intibalarını bazen kısaca, bazen de etraflıca serdetmek imkânını vermiştir. Filhakika, bu mektupların okunması, onların çeşitli mes'elelerdeki nokta-i nazarları hakkında bir fikir verdiği gibi, daha önce sahip olunan mutaları da kesin bir şekilde teyid eder. Mektuplaşmanın en zengin devresi, Ion Ghica'nın Sisam valisi, arkadaşının da İran sefiri olduğu 1854-1858 yıllarıdır.

Ahmed Vefik'in Tahran sefaretine tayini, Rumanya'dan dönüşünün hemen akabinde vuku bulduğu için, kendisinin düşündüğü gibi, fevkalâde komiserlik vazifesini deruhte ettiği Memleketeyn mes'alesiyle İstanbul'dan meşgul olmasına müsaade etmedi. Tahran'da, İstanbul'da kalan Ion Ghica vasıtasıyla Memleketeyn işlerine dair malumat alır. Aynı zamanda, anlaşıldığına göre, cevap alamadığından şikâyet ettiği Fransa'nın Bükreş konsolosu Poujade ile de muhabere etmiştir. Filhakika, «ar-

61 Hurmuzaki, XVIII, s. 353.

62 Rumen Akademisi Kütüphanesi, Rum. elyazması, c. 8, f. 388-389.

kadaşların orada çok kötü durumda olduğunu» öğrenir. İki devlet adamı, Prens Ştirbei'yin şahsında bir rakip görüyorlar ve birbirlerine, vukuu muhakkak zannettikleri azline —daha sonra yanlışlığı sabit olan— dair dedikoduları naklediyorlardı⁶³.

Ion Ghica da Orta-Şark'ın çeşitli mes'elelerine alâka duyduğu için, Türkiye'nin Tahran sefiri olan arkadaşına, Maskat Araplarıyla İranlıların münasebetine, Afgan aşiretlerinin durumuna, Ruslarla Hive Hanlığı ilişkilerine dair kısa, fakat fikrî mülâhazalarla dolu haberler veriyordu⁶⁴. Fakat bunlardan en dikkate şâyân olanları, Tahran'daki hiç de kolay olmayan vazifesine ait haberlerdi. Bazı entrikalardan endişelenmesine rağmen, umumiyetle nikbindi⁶⁵. Az sonra Ghica'ya başarı azminden⁶⁶ ve 17 Eylül 1853 de, vazifesini muvaffakiyetle neticelendireceği ümidinden bahseder. İstanbul'dan haber alamadığından şikâyet eder ve arkadaşına, kendisini son sosyete hâdiseleriyle siyasî mes'eleleri bildirdiği için teşekkürde bulunur: «19 Mayıs tarihli mektubunuz beni resmî yazışmalarım kadar aydınlattı... Düşününüz ki İran'da size bahsedilecek kendimden başka bir şey yok; halbuki siz İstanbul'da herkesi ve bilhassa harikulâde S.E. Redcliffe'i tanıyorsunuz⁶⁷ (İstanbul'daki Büyük Britanya sefiriyle onların müsterek münasebetlerini ima ediyor). Bu devrin 5 Ekim 1854⁶⁸ tarihli Bağdat'tan gönderilen son mektubunda, vazifesini tamamladığından, iki aya kadar İstanbul'a dönmeği ümid ettiğini bildirir.

Bu, tam Ion Ghica'nın Sisam'a vali tayin edildiği zamana rastlar. Ahmed Vefik, bu vazifenin zor olduğuna kanidir ve: «Kesin bilgilere sahip değilsiniz, herkes sizi aldatabilir»⁶⁹ diye yazar. Bununla beraber, şayet Ghica muvaffak olursa, önünde, samimiyetle sevineceği, parlak bir meslek hayatı açılacağına kanidir. Memleketeyn mes'eselesine gelince, Ion Ghica, Chanoi müstear adıyla yazdığı bir risaleyi Paris'te neşretmiş ve Tahran'a, arkadaşına göndermişti. Oradan, Memleketeyn mevzuunda tamamiyle vazgeçtiği çalışma tasavvurlarını teşhis etmek imkânını bularak, risaleyi «hakikaten iyi, hakikatlere istinad etmiş» diye takdir eder⁷⁰. Kırım savaşının başlangıcı veya Viyana konferansı ile ilgili hâdi-

63 Ahmed Vefik'in Ion Ghica'ya 8 Ekim 1852 tarihli mektubu, Rumen Akademisi Kütüphanesi, Muhaberat (Bk. Ek).

64 24 Ocak 1853 tarihli mektup, göst. yer.

65 7 Şubat ve 7 Nisan tarihli aynı mektup, göst. yer.

66 7 Nisan 1854 tarihli mektup «İran, bizim için, tamamiyle kazanılmış bir harb meydanıdır».

67 *ayn. esr.*

68 *ayn. esr.*

69 Ahmed Vefik Paşa'nın Ion Ghica'ya 15 Mayıs (1854) tarihli mektubu, göst. yer.

70 29 Mart 1854 tarihli mektup, göst. yer.

selere gelince, Tahran ve Sisam'da bulunan Ahmed Vefik ve Ghica, şüphesiz, birbirlerine ancak ikinci elden haber gönderebiliyorlardı. Kırım savaşını müteakıp vuku bulan hâdiseler, Rumen muhacirlerinin hayatında değişiklikler yaptı. Birçoğu İstanbul'u terketti. Bununla beraber, Rumanya'daki arkadaşları tarafından ısrarla geri çağrılmasına rağmen, Ion Ghica, Sisam valiliği vazifesinde kaldı. Fakat, daha mühim olan, Türk siyasîlerinin bir kısmının Memleketeyn Birliği ve onların müstakbel teşkilâtı hakkındaki tutumlarının değişmesidir. Bilindiği üzere, sadrazam Reşid Paşa dahi, muhalif olmadan evvel, bir müddet Birlik⁷¹ lehinde bulunmuştu. Reşid Paşa'nın sırdaşı olan Ahmed Vefik, bu mevzuda aynı fikirleri izhar ediyordu. Böylece 16/28 Haziran 1856 da Ghica'ya: «Eflâk için size hiç bir şey söyleyemem, bu memleketler artık bize ait değil. Altı ay evvel Fransız imparatoru iki memleketin birleşmesine, Sultan'ın tebaası olmayan bir prensin vassallığe tayinine karar verdi... Gerisi, komedi ve hayâldir...»⁷² diye yazar.

«Journal de Constantinople», sadece Birlik fikrini değil, Memleketeyn'in Osmanlı İmparatorluğu kadrosu içindeki statüsüne bile itiraz edilen bir seri makale neşretti. Bu mevzudaki görüşlerini muhtıralarında ve 1853 tarihli risalesinde ifade eden Ion Ghica, şüphesiz bu makalelerin arkadaşı Ahmed Vefik'in telkiniyle yazıldığını biliyordu. Fransız sefiri Thouvenel olaydan haberdar olmakla beraber, bu makalelerin neşrini Reşid Paşa-Ahmed Vefik (dışişleri vekili «in petto») grubuyla Âli Paşa, Fuad Paşa grubu arasındaki rekabete izafe ediyordu⁷³. Şüphesiz, izahat isteyen Ghica'ya yazmış olduğu uzun bir mektupta Ahmed Vefik, «tahrik edici» olduğunu bizzat itiraf ettiği bu makalelerin kendisinin telkiniyle yazıldığını açıklar: «Noguès'u, Memleketeyn'e dair tahrik edici makaleler yazmağa kışkırttım. Eğer bu mevzuda şimdi en şiddetli muhalefeti yapmazsak, Fransa yabancı prensini koymaya hak kazanacaktır...». Bununla beraber, bütün Rumenlerin Birlik tarafdarı olduklarını itiraf eder. «Tahsilli fakat dürüst olan bazı Rumenlerin gidişatı acıklıdır, bize karşı gelmekten başka bir şey düşünmüyorlar». Keza, Osmanlı İmparatorluğu için hakikî tehlikenin ne olduğunu da biliyordu: «Bağımsızlık hareketinin Edirne'ye kadar dayandığını göreceğiz; denizci bir Slav krallığı arzu eden Karadağ'ın arkasında Avusturya var...»⁷⁴.

71 *Istoria României*, c. IV, s. 250.

72 Ahmed Vefik Paşa'nın Ion Ghica'ya mektubu, göst. yer.

73 A. Sturdza, *Documente privind renaşterea României* (Rumanya'nın yeniden doğuşuna ait vesikalar), c. III, s. 167.

74 Ahmed Vefik Paşa'nın Ion Ghica'ya 20 Ağustos 1272 (1856) tarihli mektubu. Bk. Ek.

Ahmed Vefik'in Birlik'in İmparatorluk halklarına aksi mevzuundaki endişeleri, Osmanlı nokta-i nazarından doğruydu, fakat bu makalelerin hale ve zamana uygunluğuna dair Ion Ghica'ya vermiş olduğu izahat, asla ikna edici değildi. Bütün Rumenlerin, hattâ İstanbul'daki arkadaşlarının dahi Birlik'e tarafdâr olduklarını anlaması lâzımdı.

1858 yılın sonunda, Ion Ghica Rumanya'ya döndü ve az sonra Sisam Adası valiliği vazifesinden istifa etti. 10 Şubat 1859 da, Ahmed Vefik, çift intihabı müjdeleyen ve İstanbul'da «bu haber hakikî bir fırtına yarattı»⁷⁵ diye ilâve ettiği telgrafı aldığı teyid eder. Diğer mektuplarda, istifası ve yerini doldurmağa muvaffak olamayan sadrazamın muhalefeti ile Ceza'nın intihabının tanınması için İstanbul'a gelen fakat pek seyreker görebildiği C. Negri hakkında haberler verir⁷⁶.

EKLER⁷⁷

1

Ahmed Vefik Efendi'den Ion Ghica'ya

Çumla, 1850, Mart 8

Aziz Mösyö Ghica,

Size sadece iki satırla cevap vermeyi arzu etmiyorum, fakat şimdilik daha fazlasını yapmama imkân olmadığından, mektuplarınıza ve bilhas- sa benim için takdirin fevkinde olan lâyhalarınıza teşekkür etmek için acele ediyorum. Beni lutuflarınıza bu kadar alıstırdıktan sonra, ilerde de muntazaman yazmağı ihmal etmeyeceğinizi ümid ederim.

Çok hakîr olan bendenizin minnet ve şükranlarını kabul buyurmanızı rica ederim.

Ahmed Vefik

Çumla, 8 Mart 1850

Gelecek hafta, Giurgevo karantinasında zavallı Handjeri'ye ağlamağa gideceğiz. Titoff'un onu zehirlediği söyleniyor!.

75 Ahmed Vefik Paşa'nın Ion Ghica'ya 10 Şubat (1859) tarihli mektubu, göst. yer.

76 Ahmed Vefik Paşa'nın Ion Ghica'ya 29 Haziran (1859) tarihli mektubu, göst. yer.

77 Rumanya Sosyalist Cumhuriyeti Akademisi Kitaplığı. Elyazmaları bölümü, Muhaberat, nr. 84097-84126.

2

Aziz Mösyö Ghica,

Buraya gelir gelmez karşılaştığım ve bana daha şimdiden İstanbul'u aratan abes arzular ve dayanılmaz musallat fikirleri söylemekle mi başlayacaktım? Bu, Prenses Ştirbei'yin salonunda ve Prenses Marioritza'nın ailesinde gördüğüm nezakete karşılık biraz nankörlük olacaktır ve ümit ediyorum ki, diğer salonların mahremiyetine girdikçe, saygı değer Mösyö Balatchano'nun kır gezilerine katılmaktan zevk alacağım. Şimdilik, af projeleriyle oyalanıyorum ve yakında size yolda rastladığım pek çok şahıs hakkında haberler verebileceğimi ümit ediyorum. Carracache, Romanesco, Apollonie, genç Balatchano, doktor Colenescio (?) ve Mano'nun hâlihazır manevî durumları hakkında malumat almak için inayetinize itimad ediyorum. Beni daha iyi istikbal edebilmek için az kalsın bir bacağı kaybedecek olan cesur Doplitchano'yu unutmamızdan dolayı sizi affetmeyeceğim. Mavros'un ailesini gördüm.

Çok mühim olabilecek bir şeyi size tenbih etmeği unutuyordum. Giurgevo'da, içindeki mektupları iyice incelemek için büyük paketleri açtıklarından, ne kadar ehemmiyetsiz olursa olsun, her mektubu hususî zarflara koymanızı rica ediyorum; yoksa idareyle tekrar kavga edeceğim.

Aziz Mösyö Ghica, mektubuma son verirken, hanımefendiye hürmetlerimi iletiniz ve sadık dostunuz olduğuma inanınız.

Ahmed Vefik
Bükreş, 24 Mart 1850

3

Bükreş, 1850, Mayıs 26

Aziz Mösyö Ghica,

Madam Mavros, Mr. Duhamel'e İstanbul seyahatinde refakat ederken, sizi intibalarınızda serbest bırakmak ve bilâhare fikrinizi almak için, birkaç haftadır mektup yazmaktan çekindim; fakat bakanlığının bir emri üzerine, general Bükreş'ten ayrılamadı, artık bütün projelere elveda. Serghiesco ile geçen seneki zavallı mahkûmların işlerini düzeltebileceğimi ümit ediyorum, fakat kuvvetli muhalefet dolayısıyla biraz zaman geçmesi lâzım.

Beyoğlu hakkında haberler vermek lutfunda bulunduğunuz için size teşekkür borçluyum; durumum icabı bu haberlere müstakım, fakat bazı kere hiç haber alamıyorum; Mr. Catardji, büro vasıtasıyla bana aynı hizmeti yapabilir fakat kendisinden hiç ses yok.

Zavallı Madam Floresco çocuklarından hiç bir haber alamıyor ve

kendisi nâmına yardımınızı rica ediyorum. Madama en iyi dileklerimi sunarım; bütün gücüyle hasta görünmek isteyen matmazel Pauline'i çok iyi gördüm.

Güzel mektuplarınızı beklerken, dostunuzun samimî düşüncelerine itimad etmenizi rica ederim.

Ahmed Vefik
Bükreş, 26 Mayıs 1850

4

Bükreş <1850 Haziran-Temmuz>

Aziz Mösyö Ghica,

Şahsıma gösterdiğiniz lutufkârlığın beni minnetdar ettiğini ve daima sizden mektup beklediğimi bildiğiniz halde, çok yazdığınızdan dolayı özür dilemeniz üzerine, mektubuma kavga ile başlayacağım; görüyorsunuz ki, nezaketinizi asla teşvik etmiyorum. Yalnız, cevaplarımı beklemeden yazarsanız, beni iki misli sevindirirsiniz; buraya geldiğimden beri sadece bu hafta biraz sâkin geçti ve hattâ sosyetede bile sükûnet var: Herkes Duhamel'in ayın 29 undaki fevkalâde balosu için hazırlanıyor ve Madam Mavros, daha sonra, belki 27 sinde gelmek için kendisiyle anlaşılan general Luders'e rağmen, bu münasebetle hasseten şehre dönmeği vaad etti; Madam Duhamel savaş halinde ve kendi alâkalarına dair yazmış olduğu bazı çirkin mısralar yüzünden Kotzebue'yü yenemedi; bu sevgili meslektaş az sonra İstanbul'daki arkadaşınızın yerini alma fikriyle oyalandığı esnada ,konsolos, komiseri düelloya davet etti (söylenişine göre, Madam Nesselrode'un ölümü o kadar ilerleyen bu projeyi bozmuş).

Bunlarla ne yapacağını bilmeyen bu aziz dost, bütün bunları arkadaşlarıyla hale yola koymağı umuyor; şimdi durum böyle: Halczinski herkese karşı nazik. Noemi'den meseleye ait risaleyi aldım; buradaki ciddi muhit üzerinde tesir edecek cinsten yegâne neşriyat budur; bundan acı bir şekilde şikâyet ediliyor. Şüphesiz bu sene Mehedia'da toplanan politikacılar güruhundan elbet haberiniz vardır; bu taraftan can sıkıcı şeyler bekliyorum. Hanımefendiye hürmetlerimi sunarım. Samimî dostunuz

Ahmed Vefik
Bükreş,...

5

Bükreş, 1850, Ağustos 25

Aziz Mösyö Ghica,

Size nazaran ben daima gecikiyorum, fakat nazik mektuplarınıza birkaç kelimelik cevap vermekle zannederim kaybeden yalnız ben olacağım; onların beni zihnen Bükreş'ten dışarı çıkarmakla ne kadar büyük iyilikte bulduklarını tahmin edemezsiniz. Vaziyetten daha çok memnun olmağa başlıyorum, zira şimdi konuşmak ve yalnız benim aleyhime entrika çevirmekle iktifa ediliyor; hattâ Calinechti takımına mensup beyler, beni müthiş bir şekilde düşürmek gayesiyle bir istida hazırlıyorlar. Bu, sizi temin ederim kanımı beynime çıkardı, çünkü bütün kahramanca gayretlere rağmen, yerli yersiz benim Prens Ştirbei'yin arkadaşı olduğumdan şikâyet ediyorlar.

Filhakika ben söz verdiğimden beri, arkadaşlar burada küçük bir ihtilâl yapmış olmaktan ümitsizliğe kapılıyorlar. İnanılmaz bir şekilde bölük ve karakolların yerlerini değiştirmekle adamların ağızlarını sulandırıyorlar. Davadan ümidi kesince, bakanlar ve Duhamel şehri terk ediyorlar ve Colentina'da bir kamp kuruyorlar; ben de safiyane bir şekilde bunu şehrin çok sıcak olmasıyla izah ediyorum. Bu kadar dert kâfi.

Madama derin saygılarımı iletmenizi ve benimle biraz zaman kaybetmenizi rica ederim.

Samimî dostunuz

Ahmed Vefik

Bükreş, 25 Ağustos 1850

6

Bükreş ,1850, Eylül 7

Aziz Mösyö Ghica,

Son mektubunuz beni çok sevindirdi; beni dinlendirmek ve aydınlatmakla kalmadı, moralimi de fevkalâde yükseltti. Buna bir mektup demeye cesaret edemiyorum; sadece bir cevap dilenmek için bir vesiledir. Yorgunluktan ölüyorum.

Dostunuz

Ahmed Vefik

7 Eylül 1850

Not. Ekli mektubu Paris'e göndermenizi istirham ediyorum.

Bükreş, 1850, Kasım 8

Aziz Mösyö Ghica,

Besarabya seyahatinden döneli işte iki hafta oldu ve diyebilirim ki, seyahatimden çok memnunum; bu eyâlette yeniden doğan sükûn ve sulh, diğerlerindeki idarenin umumî faaliyeti ve gayreti, can sıkıcı meşguliyetler ortasında gelecek için bazı tesliyetkâr fikirler ve ümitler veriyor. Burada, bana söylendiğine göre, işler yürüyor ve beni de yardımcı olduğuma dair iknaa çalışıyorlar, fakat heyhat! Hiç bir şey görmüyorum ve samimiyetle mütalaanızı istiyorum, yani hiç çekinmeden.

Sadece bir merak sâikasıyla değil, sizin delâletinizle oldukça geniş bir fikir edinmek istediğim Mr. Poujade hakkında hiç bir şey söylemiyorsunuz. Çok takdir ettiğim bir insan, fakat daima istikbale bakan kırk yaşındaki bir haris ile, sukut-ı hayâle uğramış ve yirmi sekiz yaşından bezmiş tek bir ilme —mevkiinin icap ettirdiği tavrı takınamama, insanlığın âdi büyüklüklerinin entrikasını âlet olmama, buradakilerin dişlerini gıcırdatan mütevazî insanların yerlerini keşfetme ilmine— hem de yüksek derecede sahip olan benimle tam bir anlaşma olamayacağını da çok iyi biliyorum.

Nihayet, saygısızlıkla ileri giderek size Madam Mavros ve anne Slatiniano'nun burada bana karşı giriştikleri ısrarlı, âdeta içgüdüye dayanan savaşlarının sebeplerini soracağım. Ne yapacağımı bilmiş olsaydım, onların bu kadar hoşuna gitmemek için elbette bir şeyler yapardım.

Madama hürmetlerimi iletiniz ve İstanbul'u terketme tasavvurunuzdan sizi vazgeçirmesini ısrarla rica ettiğimi kendisine söyleyiniz; biliyorsunuz ki, sizden gelen her proje pekçok düşmanın hücumuna maruz kalacak, siz de buna istihfafla karşı koyacaksınız, bu da bizim içinde bulunduğumuz çağa ve durumlara pek uymaz.

Sizden ciddî bir eser beklerken, âlicenaplığınıza ne kadar itimat ettiğimi bilmelisiniz; Mösyö Noguès'a, yalnız sizin gizli olarak okumanızı tavsiye ettiğim bir yeni Aspasié'nin kitabını ısmarladım.

Daima sadık dostunuz

Ahmed Vefik

Bükreş, 8 Kasım 1850

Hâmiş: Denildiğine göre, Mr. Balcescu buraya gelir gelmez, Paris'te Balcescu, Golesco, Maghero v.s.'nin nazik beyanatları tonunda söylediği

çeşitli hakikatler meyanında «Rusya istemez, Türkiye ise yapmaz ve yapmasını bilmez» vecizesiyle bir halk ittihadından bahsediyormuş. Fakat Mr. Balcescu'nun benden çekeceği var.

8

Bükreş, 1850, Aralık 8

Aziz Mösyö Ghica,

Bana o kadar nadir ve her seferinde o kadar kısa yazıyorsunuz ki, size isteksiz olarak teşekkür edeceğim; buradaki diğer arkadaşlarınız görüyorum ki, daha talihliler ve bana denildiğine göre cevapları Lafontaine adresindeki Kâmil Bey' de kalıyormuş. Size politikadan işin sonunda bahsedeceğim ve memnuniyetle söyleyebilirim ki, zaman yaklaşıyor. İsteklerimin hiç birine cevap vermiyorsunuz ve sadece Poujade'in muhtırası beni teselli etmiyor; samimî bir dostunuz olarak haberlerinizi beklerim.

Ahmed Vefik

8 Aralık 1850

9

Bükreş, 1851, Mart 8

İki mektubunuzu ve muhtıraları aldım; eğer Mr. Urquhart'ın fikirlerini münakaşa etmek icap ederse, her şeyden üstün tutmak istediğim samimiyet beni çok uzaklara sürükleyecek; kendinizi onun tarafından sürüklenmekten koruyunuz; bu hususta Bâb-ı Âli'de ne düşünüldüğünü biliyorum, bizim hakikî ıslahat projelerimiz bu cins sosyal ihtilâllerle uyuşamaz, bunlar saf ütöpilerdir. Memleket, İstanbul'da size muhtaçtır, kendinizi koruyunuz aziz Mösyö Ghica ve bana inanınız ki, muhtıranın size vermiş olduğu sayısız ordularla Rusya'yı yerle bir etsek bile hakikati yenemeyiz. Ziraî tesislere ait projeniz, tarafınızdan bir kontrol imkânı için çok uzak olan durum hâric, bana çok güzel göründü; belki onlarla fevkalâde anlaşılan Baltazzi'ye danışmak çaresini bulabilirsiniz, zira Hauer gibi zenginler bazen iflâs edebilirler.

Aziz dostlarımız şampiyonlarının bazı küçük kusurlarını itiraf etmek mecburiyetiyle ümitlerini kaybederek, nihayet onu geri çekiyorlar; Duhamel ayısının yerine Khaltchinski tilkisi getiriliyor; inşallah her şey kısa zamanda biter ve Allah nihayet baharda sizi görmek ümidin nasip eder.

Madama en derin hürmetlerimi sunarım. Mösyö Mavros matmazel Pauline'in genç Oustinoff ile evlenmeyişine çok müteessir. Dostunuz

Ahmed Vefik
Bükreş, 17 Ocak 1851

10

Bükreş, 1851, Mart 8

Aziz Mösyö Ghica,

Sükûtunuzdan şikâyet etmeğe başlıyordum ki, iki zarif mektubunuzu ve dikkate şâyân çalışmanızı aldım; buna ait fikrimi ancak şifahen hem de çok yakında söyleyebileceğimi ümid ediyorum. Fakat şu andan itibaren Madam nezdinde kendisine hürmetlerimi ve tebriklerimi ifade etmek vazifesini deruhte etmenizi rica ediyorum; burada ailesini yakından tanıdıkça, kendisine karşı hayretim ve hayranlığım o kadar artıyor; burada aile derken, bütününi kaydediyorum, fakat bunu sadece kendinize saklamanızı istirham ediyorum. Ruslar tahliye fikrini gizli tutamıyorlar ve Calypso'ların çoğu kendilerini teselli edemiyorlar v.s. Yaş'da Rustem'i evlendirmeğe gayret ediyorlar; istenilen malumatların altında eziliyorum. Nihayet, Prens tanıdığımız kimsedir ve bana pirincin taşını ayıklıyor; işte zannediyorum ki, şimdilik burada olan her şeyi yazdım.

İstanbul'daki gizli kapaklı işleri öğrenmek için sizin lutfunuza itimat ediyorum. Dostunuzun samimî hislerine inanmanızı rica ederim.

Ahmed Vefik
Bükreş, 8 Mart 1851

11

Bükreş, 1851, Nisan 13

Aziz Mösyö Ghica,

Bana yazmak lutfunda bulunduğunuz iki mektup, sizden gelen her şeyi okumaktan duyduğum zevki son anda bir daha hissettirdi; fakat Grand, kendisine bahsettiğiniz seyahat ve gidiş projenizi haber vererek keyfimi kaçırdı. Acaba, sizinle uzun uzun sohbet etmek zevkini bana verebilmek için iki kısacık ay daha bekleyemez misiniz? Ruslar çekilmeye başladılar ve 2 Mayıs'ta tahliyeyi tamamlayacaklar; onları yakından takip edeceğim ve ümid ediyorum ki, eğer arkadaşlara 1 Haziran'da Hisar'da randevu verirsem, benim tarafımdan bir saygısızlık olmaz.

Burada, Madam Soutzo'yu hayatında, insanı isyana sevkeden hangi şartlarda olduğunu anlatarak canınızı sıkmak istemediğim ıztıraplardan

kurtaran ölüm haberinden başka bir haber yok. Bütün bunlar içinde sadece Mavros biraz insanlık gösterdi.

Şimdilik allahaismarladık; sizinle buluşana kadar bana yazmayı unutmayınız.

Dostunuz

Ahmed Vefik
Bükreş, 13 Nisan 1851

12

Tahran, 1852, Ekim 8

Aziz Mösyö Ghica,

Nihayet, uzun bir bekleyişten sonra size iyi haberlerim var, fakat bunlar bana o kadar zevk verdi ki, şimdilik sizinle kavga etmek içimden gelmiyor; sadece söz arasında, ne geng veliaht prensten, ne de Stourza'nın ona karşı davranışından kâfi derecede bahsetmeyişinizi işaret edeceğim. Borç dediğiniz şeye gelince, açık kalbli olmak için hemen söyleyeyim: Bu ödünç paradan ilk defa bahsettiğimiz zaman, hatırlarsınız, arazî spekülasyonuna tahsis edilmişti; birinci meblağ ile 41 500 kuruşa bir arazî satın aldım ve 12 000 kuruşluk küçük bir ev için de pazarlık halindedeyim. Altı ay veya bir sene zarfında bakiye gelince de, daha başka şeyler alacağız; böylece bana vereceğiniz zevk size hiç bir suretle sıkıntıya mal olmayacak ve bilhassa beni de daha sık muhaberatınızdan mahrum etmeyecek. Miralay Rose hakkında söyledikleriniz beni çok, hakikaten çok sevindirdi; İngiliz itibarını yeniden kazandırmak için bize biri lâzımdı. Buradaki işlerime gelince, iki veya üç serî zaferden sonra, kendime sert bir sukut hazırladığımı zannediyorum; böylece neticeyi almadan size hiç bir şey söylemeyeceğim. Sadece biliniz ki, her şeyde ve her yerde rakiplerle karşılaşıyorum ve şayet birine: «nasılsınız» desem, bana şöyle cevap vermek mecburiyetini hissediyor: «Niçin iyi olmayayım?» Nihayet işler Allah'a kaldı!

Beş aydır son iki mektubuma cevap vermeyen Mösyö Poujade'dan haber almak istiyorum. Beni sık sık hatırlamanızı ve dostunuz olduğuma inanmanızı rica ederim.

Ahmed Vefik

13

Tahran, Ocak 24 <1853>

Aziz Mösyö Ghica,

Son iki mektubunuzu aldım; çok dikkate şâyân olmakla beraber, memleketin dahilî işlerine ait hiç bir teferruata temas etmiyor. Arkadaş-

ların orada çok kötü durumda olduğu söyleniyor; muvakkat vekilliği sırasında Fuad Efendi ile bozuşmak mecburiyetinde kaldığıma şimdi çok üzgünüm; zira hiç değilse yapılması icap eden şeyleri kendisinden isteyebilir ve biraz fikir verebilirdim; şimdi hiç bir şeyden haberdar değilim.

Burada her şey düşünüldüğünden daha iyi gidiyor; söylenmesi daha tehlikeli teferruatı Mr. Skena'ya veriyorum, imkân bulursa veya bulabilirse sizi haberdar edecek. Şahsî işlerinize gelince, sizi temin ederim ki, kendime yaptığım tavsiyeyi size de yapacağım: İtimat ederek yaşamınız aziz Mösyö Ghica, bu günlerde yapılacak başka şey yok. Hüseyin Efendi'ye emir verdim; paraya ihtiyacınız olduğu takdirde emrinize âmâde olacaktır.

Afganlılar, hırsızlar arasında birbirlerinin mallarını çalmakla o kadar bedbaht bir şekilde meşguller ki, gazeteler onlarla boşuna uğraşıyorlar. Bender Abbas hâkimleri olan Maskat Arapları, bütün körfez sahillerini zaptetmek için İranlılara hücum etmeği tasarlıyorlar. Bunun iyi mi, kötü mü olacağı hakkında şimdilik bir fikrim yok. Sadık Paşa, Sefir Paşa, Yovatcho ve diğer büyük savaşçılar ne yapıyorlar, rica ederim. Bana zaferlerini ve fetihlerini söyleyiniz. Haberlerinizi beklerim. Samimî dostunuz

Ahmed Vefik
24 Ocak

Tahran, 1853, Şubat 7

Aziz Mösyö Ghica,

Hüseyin Efendi'nin bana yazdığına göre, tekrar para vermek lutfunda bulunmuşsunuz; size birincisi gibi, nizamına uygun bir makbuz verebilmek için bana pullu kâğıt göndermesini tenbih ettim; bu husustaki fikrinizi söylemenizi rica ediyorum. Ştirbey tıynetinde münasebetsiz bir adam tarafından gelen hiç bir şey beni şaşırtmaz, fakat Noguès'un taktığı tavırlar beni çok sinirlendiriyor; eğer bu adam, böbürlenerek böyle yükselecekse, ben dünyanın selâmetinden ümidi keserim.

Buradaki işlerimiz oldukça parlak bir hal alıyor ve kendi hesabıma gazetelerde gördüğüm çok gülünç haberlere rağmen, elçilik nüfuz kazanıyor, şüphesiz şahsen tanımadığım dostlar var. Bununla beraber, bu dedikodulara hiç ehemmiyet vermiyorum ve memleketimin menfaatlerini, adaletle fakat daima vekarla iyiye götürmeği ümid ediyorum. Bana Miralay Rose'un büyük iyiliği bildiriliyor; inşallah onu kısa zamanda

kaybetmeyiz; yeni İngiliz bakanının işlere girişmesinin hâdiselerin akışına getireceği değişikliği bana yazmanızı rica ediyorum. M. Khaltchinski'nin İran'a geleceği zannediliyor; Allah hayırlı etsin. Hâlihazır temsilci, önem kazanan durumunun seviyesinde görünmüyor.

Şu anda veya yazın Bebek'teki güzel evinizde olup olamayacağınızı lütfen bana bildiriniz.

Size çok kuru mektuplar yazdığım için affınızı rica ederim, söylenecek çok şey var, fakat daha bir müddet susmam lâzım.

Samimî dostunuz

Ahmed Vefik

Tahran, 7 Şubat 1853

15

Tahran, 1853, 7 Nisan

Aziz Mösyö Ghica,

Bu kuryeden, İstanbul'daki arkadaşlarımdan beklediğim mektupların hiç birini alamadım; ne geçtiğini bilmiyorum. Ocak ayına doğru verdiğiniz ve Hüseyin Efendi'nin kasaya koyduğu 57 000 kuruşluk meblağı ona gönderiyorum. Birincisinin aynı bir muhtıra yapmağa çalışıyorum. Daha evvelce kararlaştırdığımız gibi, Hüseyin Efendi'ye bunu arazi alımına yatırmasını tenbih ettim; bakalım on sene zarfında, bu fikir verimli olacak mı? Çiftliğiniz ne âlemde? Perote halkının ehemmiyetinizi idrak etmelerini fevkalâde buluyorum; sizin kendim kadar büyük ve başarılı bir entrikacı olduğunuza samimiyetle inanıyorum. Fakat heyhat! Komedyen Leslie'nin dediği gibi, bu dünyada istidatlar takdir edilmiyor.

Mentchicoff hakkında öğreneceğiniz her şeyi bana bildirmeyi ihmal etmemenizi rica ediyorum. Bu, memleketimizin menfaatleri bakımından son derece mühimdir. Aklıma gelen ve kalbimi sıkkan şeyleri ifade etmekten maalesef nefret ediyorum. Kendi içime kapanıyorum ve düşüncelerimi dağıtmak için Refik ile meşgul oluyorum. Ya siz, küçük, şirin Toto ile ne yapıyorsunuz? Ümid ederim ki, Toto, bazen çalışmaya koyulunca bana karşı müsamahakâr olan Refik kadar Jean'a müsamahalıdır. Burada işlerim yolunda gidiyor, fakat oradan söyleyebileceklerinizi dahi bizzat sizden ıstımeği tercih ederim. Görüyorsunuz ne kadar çok şey istiyorum, fakat beni affediniz; beşerî dünyadan o kadar uzağım ki.

Madama hürmetlerim sunarım. Daima samimî dostunuz olan bana inanınız.

Ahmed Vefik

Tahran, 7 Nisan 1853

16

Tahran, 1853, 10 Haziran

Aziz Mösyö Ghica,

Mentchicoff'un gidişini öğrenmem üzerine kılıcımı kuşanıp kuşanmamam hakkında bir şey söylemiyorsunuz; işte, şüphesiz, kaba bir Kalmuk gibi başlayan, kaypak bir tchinovnik (memur) gibi devam eden ve işi Kazak gibi bitiren birinci sınıf bir adam tarafından komikçe idare edilen bir müzakere. Mektubumu aldığımız zaman netice belli olabilir, fakat Allah biliyor ya nasıl bekliyorum; neticede burada arkadaşların başına iç açmak için hâdiselerden haberdar olmak ve teferruatlarını bilmek istiyorum.

Tuna eyâletlerinin işgali gürültüsünün İstanbul'a hangi kanaldan yayıldığını görüyorum; fakat Mentchicoff'un gidişine kadar bu, Lavalette'i korkutacağa benzemiyor, zira bu olmasaydı daha şiddetli başka gürültüler olabilirdi; bekleyelim, evet bekleyelim, fakat bana inanılmış olsaydı, biz başka türlü hazır olurduk. Bütün gayretlerime rağmen, gazeteleri asla zamanında alamadığıma şaşıyorum ve acemce varakalardan edindiğim haberle yetinmek mecburiyetinde kalıyorum.

19 Mayıs tarihli mektubunuz beni 24 üne kadar resmî yazışmalarım kadar aydınlattı. Bakalım on beş gün içinde bir şeyler olacak mı? Burada fakir halk için sene çok feci geçiyor, bu memleketin talihsizliğini arttırmak için kara, fırtınaya, zelzeleye ve çekirgeye ne lüzum var. Hakikaten seneyi nasıl geçireceklerini bilmiyorum.

Aziz Mösyö Ghica, sizinkiler için sulh ve saadet temennilerimi kabul edin ve dostunuz olduğuma inanınız.

Ahmed Vefik
Tahran, 10 Haziran

17

Tahran, <1853> Ağustos 8.

Aziz Mösyö Ghica,

10 Haziran ve Temmuz tarihli iki mektubunuzu aynı anda aldım ve daima olduğu gibi onları büyük bir merakla on defa okudum. Çok ısrarlı teşebbüslere rağmen, buradaki durumumuzun hâlen iyi olduğunu size söylemekte sabırsızlanıyorum; belki daha sonra, Şaha fikrini değiştirmek için sadece şahsıma karşı askerî bir müfreze göndermek lüzumlu olacaktır. Bununla beraber, meseleyi daha çabuk ve daha iyi sona erdirecek ve her iki tarafta da daha az kin bırakacak bir savaş için, bütün

dünyanın korkusunu görerek düşmanın kendisine güvenmekte daha haklı olmayacağını kim bilebilir; fakat müttefikler sınırların ihlâlinde casus belli (harb durumu) görmüyorlar; korkunç bir emsal teşkil etmesine müsaade ediyorlar. Lord Aberdeen'in dalkavuklarına lâıyk bir tutum. Daha enteresanına gelelim; risalenizi demek istiyorum; ne zaman alacağım; en kısa zamanda olsun, zira onun umumî olarak çok tesirli olacağını ve beni teselli edeceğini ümid ediyorum; soğukkanlı ve makul bir yazının şu anda herkes tarafından iyi kabul edileceğine inanıyorum. Üç gün içinde önemli haberler bekliyorum, kafam karmakarışık; sizi daha uzun bir karalamanın sıkıntısından kurtarıyorum. Dostunuz.

Ahmed Vefik
Tahran, 8 Ağustos

18

Tahran, <1853> Eylül 17

Aziz Mösyö Ghica,

1 ve 8 Ağustos tarihli iki pusulanız, benimkilerin kısalığından dolayı beni cezalandırmak için, o kadar muhtasardı ki! Fakat, düşününüz ki İran'da size kendimden başka bahsedecek bir şey yok; halbuki İstanbul'da herkes ve bilhassa takdir edilecek son altesse S.E. Radcliffe var; bununla beraber, bu zevatın şaşkınlıklarından pek az bahsediyorsunuz; söylenilecek her şey söylendi; bu tek kelimeyle doğrudur, harb olmayacak ve Ruslar memleketin sırtından geçinecekler ve bizim ihtiyat hazinemiz tükenecek. Kendileri için daha müsait bir zamanı beklemeğe razıdırlar. Bir sene zarfında buradaki işlerimi bitireceğimi ümid ediyorum ve şayet eski yerime gelirim, meseleleri olurlarına bırakmak yerine, çözümleri tercih etmeye hükümetimizi tahrik etmek için nasıl kafa tutacağımı göreceksiniz. Bundan önce, belki de yapacağım hareketlere dair haberleri başkalarından alacaksınız.

Size sunduğum samimî özürleri kabul ediniz ve bana daha uzun yazınız. Samimî dostunuz.

Ahmed Vefik
Tahran, 17 Eylül

19

Bağdat 1853 Ekim 19
İzmir Kasım 23

Aziz Mösyö Ghica,

Eylül başında yazdığım son mektubun, kuryemin başına gelen bir

kaza neticesinde, elinize geçmediğini öğrendim. Size orada neler söylediğimi hatırlamağa çalışacağım. Suikastçıların tutumundan niçin endişe ediyorsunuz ve entrikacılarıdan entrikadan başka ne bekliyorsunuz? Olgunluk ve zekânızı takdir etmekle beraber, itiraf ederim ki, sizin onların rezaletleriyle fazla meşgul olmanıza ve işe karışmanıza biraz kızdım. Kâmil insanın da kendisine göre bir naz ve istîğnası vardır; siz bu noktayı tamamiyle inkâr ediyorsunuz.

Izmir, 23 Kasım

Bana söylendiğine göre, Samsun ve İstanbul tarîkiyle mektubumdan evvel buraya geleceğim, onu Ali Efendi'ye tevdi için sakladım. Heyhat, başbaşa konuşmak imkânını hayâl edemeden sizin bir mil yakınınızdan geçtim.

Biliyorsunuz ki sadece iki aylık izin aldım, sizi ne zaman göreceğimi bilmiyorum. Hiç olmazsa bana daha sık yazınız. Eğer zaferlerim İstanbul'da fazla uykusuzluğa sebep olursa, bütün ruhumla bağlı olduğum İranlılarım daha çabuk döneceğim. Sadece son hastalığımın dolayısı ile fazla ızdırap çekmekten endişeliyim, zira kötü bir nekahat devresi geçirdim.

Bu hastalığın ne olduğunu bilmiyorum, fakat beni kısa bir müddet zekâ uyanıklığından mahrum ederek, bir nevî asabî gevşekliğe, sıkıcı rehavet ve moral çöküntüsüne sebebiyet veren bir hastalık. Neyse!

İşleriniz hakkında Ali Efendi ile uzun uzun konuştum. Ümid ediyorum ki, İstanbul'da da konuşma imkânı çıkar.

Allahısmarladık.

Ahmed Vefik

Tahran, 1853, Ekim 23

Aziz Mösyö Ghica,

Son iki mektubunuzla risale aynı anda geldi. Risaleyi sizden gelen her şey gibi, hakikaten vâkıalara dayanmış, his ve ihtirastan uzak buldum; fakat malum komiser hakkındaki bazı övücü kelimeler dolayısıyla düşündüğüm iyi şeylerin hepsini size söyleyemeyeceğim; kaldı ki kelimelerin doğru olduğuna inanmakla mahcubiyet duyuyorum. Büyük mesele her zamankinden müphem hale geliyor; fakat savaştan tekrar umutlanmağa başladım; zira Çar bana yolladığınız tashihli notayı yutmaya-
cak. İstanbul'dan gelen haberlerim 19 Eylül'e kadar uzanıyor, fakat dört

güne kadar bir kurye bekliyorum. Bakalım; Şah daima, kat'i surette bizimle, fakat Ruslar Azerbeycan'ı tahrik etmeğe ve karışıklıklar bahane ederek işgal etmeğe fırsat arıyorlar; aynı zamanda Hive'ye karşı bir harekât hazırlanıyor; söylenilebilecek bütün zıd sebeplere rağmen, onlara karşı savaş elzem. Borcumun fâizleri için sizinle anlaşmasını Hüseyin Efendi'ye yazdım; zor anlar fakat sizi fazla yormayacağımı ümid ederim. Her verilen meblağın faizleri için konulacak mikdarı her pusulanın arkasına ayrı ayrı işaret ettirmenizi rica ederim. Rus ordusuna dair Berlin'de neşredilmiş bir kitabın çok dikkate şâyân olduğunu duydum, fakat benim ele geçirmem güç. Bükreş'teki dostların gidişatına dair teferruatı öğrenmeği çok arzu ediyorum, bu teferruat faydalı olacak. Münasebetlerinin kesilmesine rağmen Konsolosların kaldıkları söyleniyor. Artık haberdar olamadığım için Perote sosyetesinin diğer bazı vak'alarını anlamıyorum, fakat Sardunya hey'eti hakkında bana yapılan ithamın sebeplerini öğrenmeği çok istiyorum; olayları bana söylemediğine göre altı aydır Teno? (Tino) ne yapıyor?

Samimî dostunuz.

Ahmed Vefik
Tahran, 23 Ekim

Stanley'e ait mektubumu göndermenizi, fakat emin bir vasıta ile göndermenizi rica ederim. Bu rica için de özür dilerim.

21

Tahran, 1854, Mart 29

Aziz Mösyö Ghica,

Viyana konferansında bilhassa Eflâk meselesi ve bir Nizamnâme hazırlanması dolayısıyla bize karşı gösterilen lâübalilik üzerine, diyebilirim ki, gece-gündüz yirmi gün dost bildiklerimize rağmen, tam salâhiyetli murahhasımızı yola çıkarmak için bütün işleri bıraktım. Murahhasın Âli Paşa olduğunu daha evvelden öğrendiğinize göre, işin akli başında insanların istedikleri gibi olduğunu da bileceksiniz. Bu heyete büyük ümitler bağlıyorum. Kim olursa olsun, yeni bir prensin, fakat bilhassa birçok arkadaşımızın fikrine dayanarak Alexandre Ghica'nın tayinini temin için muazzam gayretlere rağmen, bazı entrikaları durduramadığımı söylemek mecburiyetindeyim.

Mânen hastalığım devam ediyor; işte işlerinizin ilerlemesi hakkında benim mütalaam.

Tahmin ediyorum ki, Madam Ghica İstanbul'a gelince, vekilden faiz

işlerini düzeltmek için bir randevu isteyebilir ve Prense gönderilecek sarih emirleri elde edebilir.

Kapı kâhyaya buharlı gemi işini söyledim, gerisi dairelerde halledilebilecektir.

En iyi dileklerim sizin olsun.

Ahmed Vefik
29 Mart

22

Tahran, <1854> Nisan 7

Aziz Mösyö Ghica,

Bir sahifesi muhtemelen yazıhanenizde unutulmuş üç sahifelik çok dikkate değer bir mektubunuzla 22 Şubat tarihli çok calib-i dikkat ikinci bir mektubunuzu aldım. Heyhat! Büyük bir üzüntüyle görüyorum ki, hakikî olmadığı müddetçe şahsî bir idare, tehlikeli anlarda dahi (?) tarafların çekişmelerine sebep oluyor; bununla beraber, ben daima iyi bir savaşın sahayı biraz temizleyeceği ve entrikanın da idareyi daha serbest bırakacağı inancındayım. Buna ihtiyacımız var.

Mano ve Rossetti'nin kahramanlığı hakkında söyledikleriniz beni hiç şaşırtmadı, fakat musevî Plagino'nun listede yer almasını anlayamadım; aile geleneğinde para fedakârlığı diye bir şey yoktur; şu halde nasıl yaptı? Şu sıralarda genç Balatchano nerede ve babası ne yapıyor?

Bükreş durumu meraklı, tedkik edilmeğe değer derecede meraklı olmalı. Kaldı ki, günlük şeylerle soğukkanlı bir şekilde meşgul olma cesaretine sahip olanlar için her şey meraklıdır.

Bana öyle geliyor ki, İran tarafımızdan tamamen kazanılmış bir harb meydanıdır ve başka bakımlardan fena bir durumda olsam bile, bizinkilerin arasında bulunmağa büyük bir ihtiyaç hissediyorum. Allah'ın lutfuna inanmaya devam ediyorum.

Bütün Tiflis mektuplarında tasvir edilen Rusların perişanlık manzarasından başka yeni hiç bir şey yok.

Madama hürmetlerimi iletmenizi rica ederim; ümid ederim ki, çocuklarınız ve bilhassa Toto, çok çabuk büyüdüğü için giyinme hususunda beni iflâs ettiren koca Refik kadar iyidirler.

Samimî dostunuz.

Ahmed Vefik
Tahran, 7 Nisan

Tahran, <1854> Mayıs 15

Aziz Mösyö Ghica,

14, 20 Mart ve 4 Nisan tarihli mektuplarınızı aynı anda aldım; size söylenecek pek çok şeyim var, fakat şu anda sizin Sisam'da ne yaptığınız beni o kadar alâkadar ediyor ki, fikirlerim içinde kendimi kaybediyorum. Durumunuz müşkül; kesin bilgilere sahip değilsiniz; herkes ihtiras veya rekabet hissiyle sizi aldatmağa çalışacak, fakat yüksek makamda sizin için iyi hüküm verildiğini sanıyorum ve eğer orada muvafak olursanız, önünüzde geniş bir meslek hayatı açılacak; ben de şahsen sizin bu sahada ilerlemenizi çok arzu ediyorum. Denildiğine göre, Ruslar Tiflis'te oldukça kötü, oldukça manevî çöküntü içindeler. Burada İranlılar kendi iddialarına göre, mukavemet yolunda kahramanca yürüyorlar. Manevî âlemin henüz keşfedildiği bir memlekette, zaaf ile korkaklığın birleşmesi güzel şey! Ruslar derhal silâhlanan milisleri kaldırmakta ısrar ediyorlar, onlar da bize iltihak etmeğe çalışıyorlar. 14 gün içinde çoğu hıristiyan sekiz binden fazlası Bayazıd'a geldi. Eğer mümkünde, İzmir'de bulunan Edwards ile mektuplaşmanızı çok arzu ediyorum. Adalar grubunun komplolarının çoğunu bu şehrin Yunanlı tüccarları gizlice idare ediyorlar. Yakında sizden iyi haberler alacağımı ümid ediyorum.

Samimî dostunuz

Ahmed Vefik
Tahran, 15 Mayıs

<s. 1>, 1854, Temmuz 8

Aziz Mösyö Ghica,

Entrikacıların ve diğer Avusturyalıların yapmakta oldukları dedikodular dolayısıyla iyice düşündükten sonra, sizin İstanbul'a seyahat etmenizin zararlı olduğunu söylemeğe karar verdim; müttefikleriniz, kendilerine dostlarımız payesini vermeğe cesaret edenlerin bize çektirdikleri sıkıntı ve sonu gelmez kavgaların ne dereceye geldiğini tasavvur edemezsiniz. Şu anda böyle hareket edenlerin mi, yoksa onlara katlananların mı daha sefil olduklarını bilmiyorum.

Konsolosunuzla yakından meşgul oluyorum ve memleketinin işleri hakkında bir karar almak hükümete ait olduğuna göre, mesele sizin iş-

teğiniz vechile yoluna konulmuştur; bununla beraber, böyle olacağına hemen hemen inanıyorum.

İzmir'deki eşkiyalıklar için kesin emirler yolladık, yegâne çarenin valinin tekrar değiştirilmesi olduğundan korkarım. Kâni Paşa'yı İstanbul'a çağırarak istiyoruz; onun hakkında ne düşünüyorsunuz?

Stanley dün buradan Bükreş'e gitti; altı hafta sonra dönecek.

Madama hürmetlerimi söyleyiniz ve dostunuz olduğuma inanınız.

Ahmed Vefik

8 Temmuz

25

Bağdat, 1854, Ekim 5

Aziz Mösyö Ghica,

Kürtlerin son kuryemi soyduklarını haber aldım; son mektubum kaybolmuş olacak. Mektubumda, Eliad'ların kötülüğüne hayret etmenize şaşığımı yazmıştım. Niçin az miktardaki dürüst insanlardansınız ve neden oradan çıkmak istiyorsunuz? Cesaretinizi bu kadar çabuk kaybetmeyiniz. Bizde cesaretsizlik ihanet sayılır. İki gündür buradayım; Allah'ın inayetiyle iki ay sonra memleketimde olacağım. İzmir'den geçeceğimi zannediyorum. Hospodar'ları (Memleketeyn beyleri) vazifelerine davet etmekle çok iyi yaptılar. Onları uzun zaman tutmak fena olacaktı. Nihayet iyi şeyler göreceğiz. Bu mektup size hayatta olduğumu bildirmek içindir; daha sonra size sâlim kafayla yazacağım.

En iyi dileklerim sizin olsun.

Ahmed Vefik

Bağdat, 5 Ekim

26

<İstanbul>, <1854-55 ?> Şubat 5

Aziz Mösyö Ghica,

Ştirbey hakkında söyledikleriniz beni zaten şaşırtmıştı. Fakat son haberlere göre, kanunsuz hareketler tahayyül ettiğine inanmam için mahal kalmadı. Nihayet şayet Memleketeyn halen biraz Osmanlı İmparatorluğu'na bağlıysa, bu küçük Neron'un orada fazla kalamayacağı kanaatindeyim. Buna çoktan karar verildi, fakat yerine kimin getirileceği belli değil. Uygun bir isim bulunmadığı için Bibesco'nun şansı var, sizin namzetlerinizin kimler olduğunu lütfen bana söyleyiniz. Ben sabık Alexandre Ghica'yı düşünmüştüm, fakat diğer idarelerin ona karşı muhalefeti çok kuvvetli.

Viyana konferansının suya düşeceğini zannediyorum. Rusların ciddi olmadıkları, fakat maharetlerini ispat etmek istedikleri görülüyor. Buradaki sefil İtalyanlara inanmak lâzım gelirse, Avusturya'nın elinden Lombardiya'yı almak için, deve karşı Sardunya birlikleri gönderilecekmış; buna karşı da Avusturya Memleketeyn'i alacaktı. «İtalya fara di se» yani İtalya kendi işine bakıyor. Filhakika onlar bizden daha fazla lâyıklar; öyle görünüyor ki, bizler sırtımızda yünün kırılmasına müsaade ettiğimiz nisbette <iyiyiz>.

Arsaki'den, memleketin benim telkinlerime uyduğu zaman mesut olduğuna dair, dokunaklı bir mektup aldım. Yükselmek için zemin hazırlayan Yunan alaylarına ve vatanseverlerine takdirimi söylemek için, kendisine cevap yazmağı arzu ediyorum. Kapıkâhyanız, mealini anlamadığım türkçe bir mektubunuzu verdi.

Dostunuz

Ahmed Vefik
5 Şubat

27

<1855> Aralık 19

Aziz Prensım,

Madamdan hiç bir haber vermeyen mektubunuzu aldım. Burada hava o kadar iyi ki, sizin gelmenizden ve güzel villanıza yerleşmenizden başka memnuniyetimi mucip olacak bir hulyâ kuramıyorum. Buradaki eğlenceyi bozan yegâne şey, Tuna'dan aldığımız haberlerdir; zaten onlar da her taraftan geliyor. Eğer son ikametinizde canınızı fazla sıkmadıysam, geliniz ve baharı balık tutmak ve bahçeye bakmakla geçirelim.

Polichroni'den parayı zaten almıştım; poliçelerinizin ortalıkta sürünmemesi ve ihmalkârlığımdan korktuğum için bu kâğıtları yaktım; bununla beraber aziz adamın, bütün sakınma ve tedbirlerime rağmen, tıpkı geçen seferki gibi davrandığını söyleyeceğim; özürlerle, fiat düşmesiyle karşılaşmak için, birkaç hafta kazandı ve üç aydan fazla bir zamandır 72 den olan vasatı kura rağmen, bize sadece 69.000 kuruş ödedi. İşte yine sizden aşırılan 3.000 kuruş ve bütün bunlar, size söylediklerime rağmen, bana borcunuzu acele ödemek istemenizden ileri geliyor.

Bu meblağdan bana kalan, çevre duvarlarını yaptırmaya yeter de artar bile.

Alison çok sevimli, fakat Smythe henüz lord olamadığından dolayı müteessir.

Allahaismarladık aziz Prensım, sadık dostunuz

Ahmed Vefik

Çok iyi bulduğum tezkirelerinizi gönderdiğimi size bildirdiğimi zannediyorum, fakat sadece sizin mukavemetinizden ümitliyim.

Bir senato ve fermanla tasdik edilen nizamnamelere göre idare ettiğinizi söyleyiniz ve tekrarlayınız, bunun haricine çıkmayınız. Bildiğiniz üzere, vekiliniz gibi bir yılanı korkutmak lâzımdır.

28

<İstanbul>, <1855> Aralık 20

Aziz Prensım,

Göndermiş olduğunuz taşları ve soğanları aldım. Soğanlar o kadar mükemmel ki dikmekten kendimi alamayacağım. Mermerler söylediğinizden çok daha güzel ve bana inşaat için mükemmel görünüyor, fakat her parçanın daha büyük ve bunlardan da hiç değilse iki tanesinin 8 okkadan daha fazla çekmesi lâzım geliyor, bu takdirde 5 ve 6 kuruş bizim için oldukça iyi bir fiat; fakat bunlar çok küçük ve fazla elemeği isteyecek.

Şubata kadar gelemeyecekseniz bildirmenizi rica ederim, zira Mart ayından itibaren Hisar'mızda hava çok güzel oluyor ve prenses de daha sonra, Nisan başlarında bize iltihak eder; böylece bütün bir mevsim Boğaz'da, çekmiş olduğunuz sıkıntıların acısını çıkarırsınız. Aynı zamanda satılık bir yalının varlığından da sizi haberdar edeyim ve kimbilir, istediğimiz gibi deniz banyosu yapabilmemiz için belki de satın alırım.

Son haberler çok fena; memlekete danışmak lüzumunu duymadan, konferansta her şeyin tanzimine karar verilmiş görünüyor; böylece, önce vatanseverlerin, sonra Talleyrand'ın himayesi sayesinde; muhtariyete de elveda.

Prensese'ye hürmetlerimi söylemenizi ve daima samimî dostunuz olduğuma inanmanızı rica ederim.

Ahmed Vefik

20 Aralık

29

Paris, 1856, Nisan 4

Aziz Prensım,

Nihayet Paris'ten ayrılmama izin verdiler, iki güne kadar gidiyorum. Bununla beraber, bu memnuniyet sizi burada görmemenin pişmanlığına karıştı. Eğer cesaret edilirse, burada her şey görülmeğe ve incelemeğe değer; zira burada bir tek hakikat keşfediliyor, o da kuvvetli

hükümetlerin askıda kalan meseleleri tamamlamak için el uzatmamalarıdır, bu durumda memleketimizde hiç bir şey sona ermeyecek. Allah karışıklıktan saklasın. Hakikaten her şeyi karanlık görüyorum. Yaşayabilenler görecekler.

Bu sene sizi İstanbul'da görmeyi mi, yoksa halkın iyiliği için işlerle meşgul olmanızı mı isteyeceğimi bilemiyorum; bu mücadelede kendimi Allah'ın inayetine bırakıyorum. Çocukları burada bıraktım, haberlerini Bac sokağı 96 da Mr. Hortys'ten (?) alabilirsiniz; arkadaşım Démètre'in memuriyetiyle meşgul olabilirsiniz, onun fikrini almanızı tavsiye ederim.

Prenses'e hürmetlerimi söylemenizi ve arada sırada yazmanızı rica ederim.

Sadık dostunuz

Ahmed Vefik
Paris, 4 Nisan

30

Haziran 16 <1856 ?>

Aziz Prensim,

Size bu kadar yazı yazdırtığım için nasıl özür dileyeceğimi bilemiyorum. Malî proje, bana daha sonra faydalı olacak, kanun maddeleri ise simdiden özel komitede kullanılmaya başladı; çiftlik için Mr. Guès ile konuştum, istediğimiz gibi halledileceğinden ümitliyim, fakat mutlaka gizlilik ve sabır lâzım. Sıcak tesiriyle yolda kuruyacak olan kamelyaları yollamak hususunda iki-üç haftadır geciken kapıkâhyanıza yıldırım emirleri göndermenizi rica ediyorum. Hani beni bignoliam?... Kamelyalar için beni prensesin yanında aldatmanızdan dolayı sizi cezalandırmak maksadıyla onlardan size ebediyen bahsedeceğim.

Size Eflâk hakkında hiç bir şey söyleyemem, bu memleketler artık bize ait değil. İki ay evvel Fransa İmparatoru Memleketeyn'in birleşmesine, Sultan'ın tebası olmayan bir vassal'ın tayinine karar verdi v.s. v.s. Gerisi komedi ve hulyâdır; hakikat şu ki Ştirbei, Paris'e 60 bin ve İstanbul'a 80 bin düka göndermekle övünüyor! Nihayet hâlihazır idaremizin sadık timsali Safvet Efendi'yi komiser olarak göndermeğe hazır bulunuyoruz; gazetelerden «ex tourda» Muhlis Paşa meselesini öğrenmişsinizdir.

İyi haberlerinizi beklerim; daima sadık dostunuz.

Ahmed Vefik
16/28 Haziran

İzmir'de itimada son derece şâyân olan Sadık Efendi'ye bir tavsiye mektubu veriyorum; onun unvanları iyi tetkik etmek şartıyla kendi adına muhtelif toprakların sınırlarını ve malları görmeğe memur edebilirsiniz.

Mademki kendi adınıza vermenizi o kadar rica ettiğim halde, kamelyalar için beni Prenses nezdinde aldattınız, ben de kendi hesabıma 400 bu kadar kuruşa aldığım kılıç kemeriyle zarif bir dostluk kılıcını göndererek intikam için çekiyorum. Ümid ederim ki Kapıkâhyanız sizi haberdar eder. Şuna dikkat ediniz ki, imtiyazlı memur olmak sıfatıyla bizim gibi hediye yeminine sadık kalmamış bulunuyorsunuz.

31

İstanbul, 1272 <1856> Ağustos 20

Aziz Prensım,

Bu günlerde şiddetli bir mücadele ile meşgul olduğumdan dolayı, muhtelif mektuplarınıza aynı anda cevap vermek zorunda kaldığım için özür dilerim.

Müsaadenizle söyleyeyim ki, Sainte Nitouche'a benzer halinizle isterseniz, Fuad Paşa'yı kandırarak yaptığı aptallıklara şahid olmak için İstanbul'a gelmeniz mümkündür, fakat hilekâr çok zekidir ve aydınlığı sevmez.

Rodos Paşası, hâlihazır memuriyetindeki yegâne rolünün elçileri memnun etmek olduğunu sanarak, Yunanlıları ve diğer hırsızları korumak istiyor.

İki aya kadar İstanbul'a gelmek fırsatını kolaylıkla elde edebilir ve hepsi nâmına umumî bir talepte bulunabilirsiniz.

Müstakil idare ve Sisam Adası fermanına dayanarak, âyânların zım-nî muvafakatini kazanmak suretiyle, istediklerinizi def edebilir ve onlara stavrophores'ların İngilizlerden hoşlanmadığını ve bir Fransız korvetinin gelebileceğini hissettirebilirsiniz.

Noguès'u Memleketeyn'e dair tahrir edici makaleler yazmağa teşvik ettim. Şimdi bu proje için en şiddetli muhalefeti yapmazsak, Fransa yabancı prensini tayin etmeğe hak kazanacak. Memleket bizzat kendisi için kaybedildi, Yunanistan'ın bizim için ne kadar yeni ve menfur olduğunu düşününüz, bağımsızlık hareketinin Edirne'ye kadar dayandığını göreceğiz; denizci bir Slav krallığı arzu eden Karadağ'ın arkasında Avusturya var. Zaten Rusya projeye muhalefet etmek niyetinde değil, hepsi bu kadar; Rusya, varlığını koruma adına ve uyanmakta olan her milliyeti ezmek için kendinde mel'un bir hak iddia ederek, memleketi

zaptetmesini kolaylaştıracak bir zamanı, Avrupa'nın sıkıntılı zamanını seçiyor.

Az sayıda bazı aydın, fakat namuslu Rumenlerin davranışları acınacak bir halde; onların düşündükleri tek şey bizim aleyhimize bulunmak; halbuki biz onların herhangi bir rejim altında yaşamalarına engel olmayı düşünmüyoruz; şu şartla ki, onların elde etmek istedikleri haklar körükörüne bizim ve kendilerinin kayıplarımız pahasına olmasın. İngilizlerin ne yaptıklarını biliyorsunuz; bir şeyi arzu eden bir hal takınmak istiyorlar.

Sadık Efendi, bizi çiftlik hakkında iyice aydınlattı; önceden keşfettiğim gibi, Rıfat (?) Paşa'nın elindeyiz; 450.000 kuruşa kadar neticelendirilmek için müsaadeniz lâzım, topraktan gelen 29 kuruşluk kazanç bugün değerinin 26 misline kadar çıkıyor; yani 600 bin kuruş! Senede sadece 40 milin ıslahı için 150 bin kuruş sarfetsek, netice bana fevkalâde görünüyor. Ben meblağın üçte ikisini bulacağım ve zaten sizin gerisi için krediniz var. Ionescu'nun tarzında fakat daha mütevazı olarak Teselya'ya gitmek için izin alabilmeyi çok isterdim; bir yeğenimin el'an orada 60 bin kuruş getiren bir çiftliği var; kendisini ziyaret etmek ve şartlarını görmek mümkün.

Çok iyi cins olan yağ, katmerli zakkumlar ve bignolialar için size teşekkür borçluyum.

Aziz Prensım, Madama en derin hürmetlerimi iletmenizi rica ederim. Sadık Dostunuz

Ahmed Vefik
İstanbul, 20 Ağustos 1272

Aziz Prensım,

Bana göndermek lutfunda bulunduğunuz muhtıranın suretini aldım, sizi böyle uzun bir çalışma mecburiyetinde bıraktığım için biraz utanıyorum; fakat hiç olmazsa faydalı bir işe yardım ettiğinizi ümid ediyorum.

Dostum Negri'nin sıhhatine dair iyi haberler aldım; koparılmadığı takdirde sıcaktan çok müteessir olacak olan kamelyalarınızın tarafınızdan koparılmasını beklerken, onun Brüksel lahanalarından sizi haberdar edeyim. Ümid ediyorum ki, bu, benim muazzam katmerli zakkumum ve keçiboynuzu ağacım geldiği sırada yapılmış olur. Zaten gemi gelir gelmez size yazacağım. Madamı ve sizinkileri sıhhatte bulduğunuzu ümid ederim; lutfen saygılarımı iletiniz ve yiğit Toto'ya beni hatırlatınız.

Suç ortaklığından biraz şüphelendiğim için, namımıza Théophile'i boşuna sıkıştırdım, terzi elbisenizi işlemeye göndermiyor; ben, bunu merasimlerinizde işlemeli bir elbiseyle hazır bulunmanıza mâni olacak hain bir tasavvura izafe ediyor ve memnuniyetsizliğimi belirtmekten de kendimi alamıyorum. Kılıcımız hazır, onu beğendim, bakalım nasıl bulacaksınız; daima iyi haberlerinizi beklerim, sadık dostunuz.

Ahmed Vefik

Dostumuz Ahmed Paşa'nın Yemen'e umumî vali olarak gönderilmesine çalışıyorum, zira orada onun gibi bir insana ihtiyaç var. Bakalım bu gerçekleşecek mi?

Bignoliam ne oldu?

33

1274 <1858> Mart 9

Aziz Prensım,

Anladığıma göre, size son olarak yazdığım küçük tezkere elinize geçmemiş. Mektupta söylediğim şey, Fuad Paşa'ya sadece şunun belirtilmesi idi: Havale sona ermiştir ve İstanbul'da ailenizle bir müddet kaldığımız askerî lojmana nazaran, ada daha istenilen şartları hâizdir.

Bu mektubu son anda göndermek lâzımdır. Aynı zamanda evi hâle yola sokmak için yalnız gelmeniz şarttır, zira oteller doludur ve Prenses için münasip bir mesken yoktur.

Ev mevzuunda bana kızmağa hakkınız olmadığını söyleyeyim, zira kazayı müteakıp, tamamen döşeli olan bu eve bütün ailemi beş dakikada yerleştirdim; tekrar ev değiştirmek için uyusukluktan kurtulmam imkânsız; sizin hakkınızda daima samimî ve güzel bir kanaatim olduğu ve bana karşı aynı şeyi yapacağımızı bildiğimden, size daima teklifsiz davrandım.

Garip bir tarzda çok hastayım ve sizi görmeği çok arzu ediyorum; altmış üç gündür güneş yüzü görmedik; kederliyim.

Prenses'e derin hürmetlerimi iletmenizi rica ederim, sadık dostunuz.

Ahmed Vefik

Hisar, 9 Mart 1274

Bahçeniz için, geldiğinizde itiraz edemeyeceğiniz tezyinat tasavvurlarım var.

1274 <1858> Haziran 17

Aziz Prensım,

Girit adasına ait son haberlere nazaran, idarenin intibaları bu meselenin bitmiş olduğu kanaatini uyandırıyor. Buna göre, yakında sizi görme saadetine nail olacağım. Sâkin görünüşüne rağmen, Prensese'nin nasıl endişeden yıprandığını tahmin edemezsiniz. Yerleşmeyi tamamlamak için tahminimden daha fazla iş var.

Hospodarat'ın namzetliği sizi asla endişelendirmesin; bu âdi iş, içlerinde en kötüsü Marin bir tarafa bırakılırsa, sizinle kabil-i kıyas olmayan 84 susamış canavar gürûhu tarafından takip ediliyor. Bu münasebetle bana cevap veren bir yeni asile: «Ah! O bir ağadan başka bir şey değildir» dedim ve benim muhalefetim galip gelmiş görünüyor. Keza Prensese'nin Madam Balche'nin ziyaretlerini kabul ettiğini haber vereyim.

İnanamıyorum ama, söylendiğine göre, Mösyö Bulwer, yanında karısı olmadan, iki aya kadar burada olacak; daha şimdiden o mel'un emellerle itham ediliyor; Alissa'nın ipliğini pazara çıkaracağı kont L.R. için fevkalâde şarap gelmek üzere; gelecek ay yeni Lord Strangford'un geleceği haber veriliyor; inşallah böyle olur, zira elçiliğin yükselmeğe ihtiyacı var.

Yakında görüşmek üzere allahısma marladık; sizi beklerken harikulâde istatiğinizi inceliyorum. Söylemeğe unuttuyordum, hareketinizin gecikme ihtimalini düşünerek, bakanlığa telgrafınız için bir haftalık gönderme müddeti koydum;

Sadık dostunuz

Ahmed Vefik
17 Haziran 1274

1274 <1858> Kasım 13

Aziz Prensım,

Bugün ne benim, ne de bir başkasının, konsoloslarınıza kafa tutmakta size yardım ederek, dürüst adamlık vazifesini yapamayacağını bildiğimden, size yazmaktan imtina ettim; fakat bana karşı mukabelede bulunacağınızı görerek, tarziye veriyorum.

Sizin evdeki tamirat çoktan tamamlandı; yalnız Marsilya'da kalan boyalı kâğıtları bekliyorum; bununla beraber, sizin kançılarlığın gönderdiği birkaç toptan, rutubet zail olur olmaz istifadeye çalışacağız, her gün yağmur yağıyor.

Mermerlerden ve gönderdiđinizi söylediđiniz diğer şeylerden hiç ha-

ber yok; bilhassa taşları sabırsızlıkla bekliyorum ve fazla olarak, daha evvelce vaad ettiğiniz beş yüz katmerli zakkum için bu sene sizi yine taciz etmekten vazgeçmeyeceğim; yalnız, açılmamış olanlarını seçmek, ilk güney rüzgârları başlar başlamaz, topraksız, destelenmiş ve hattâ sandıklar içinde göndermek lâzım; sizin bahçenizde, hârikalar yaratacağız. Daha başka plânlar da yaptım, fakat gidişinizden beri oldukça sersemletici küçük sefil işlerle uğraşarak, bir gün bile tatil yapamadığımdan dolayı, beni hakikaten dinlendirecek olan bu ciddi işler için avdetinizi bekleyeceğim. Aynı zamanda feci şekilde şişmanlıyorum ve gut hastalığım var!!!

Kaymakamın şaheserini görüyorsunuz; Golescu'lar, Bratiano, Rose-ti ve onlara müracaatı lüzumlu bulan (Kaymakam) bugün Memleketeyn'deki yapmacık sempatileri bile kaybetmek üzereler ve nihayet Rusya'nın meydanda açıkça görünmesine müsaade edecekler; buradaki yeni bakanlık daha şimdiden hükümsüze benzer, zira henüz iki müttefik, sadrazamı ziyaret etmediler.

Layard, şüphesiz dönüşünde hicvetmek için Hindistan seyahatine çıkıyor. Smythe, ölmek üzere olduğu söylenen kardeşini görmeğe gidiyor.

Aileniz hakkında haberler veriniz ve daima sadık dostunuz olduğuma inanınız.

Ahmed Vefik
13/5 Kasım 1274